

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Jan Koukol

Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Pojetí společnosti, politiky, demokracie a humanity v
dílech Tomáše Garrigua Masaryka a Václava Havla
- Pokus o srovnání -

Olomouc 2013

vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Pojetí společnosti, politiky, demokracie a humanity v dílech Tomáše Garrigua Masaryka a Václava Havla - pokus o srovnání* vypracoval samostatně pod vedením PhDr. Petra Zimy, Ph.D. a uvedl v ní všechny použité literární a jiné odborné zdroje v souladu s právními předpisy, vnitřními předpisy Univerzity Palackého a vnitřními akty řízení Univerzity Palackého a Pedagogické fakulty UP.

V Olomouci dne 15. 4. 2014

vlastnoruční podpis

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Petru Zimovi, Ph.D. za cenné připomínky a odborné rady, kterými mi přispěl k vypracování této bakalářské práce.

OBSAH

Úvod.....	6
TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK	7
1. Masarykovo pojetí humanity	8
1.1 Co e to "člověčenství".....	8
1.2 Formy chápání humanismu.....	9
1.2.1 Socialismus.....	9
1.2.2 Individualismus.....	9
1.2.3 Pesimismus.....	10
1.2.4 Positivismus.....	10
1.3 Hlavní zásady etiky humanitní.....	11
2. Masarykovo pojetí společnosti a národa	12
2.1 Obsah pojmu národa.....	12
2.2 Vývoj pojmu národa.....	12
2.3 Národnost a svědomí.....	13
2.4 Malá národ.....	14
2.5 Prostředky malého národa.....	14
3. Masarykovo pojetí politiky	15
3.1 Politická teorie a praxe.....	15
3.2 Politika a humanita.....	15
3.3 Slovanská politika.....	16
3.4 Politika jako odraz dějin.....	17
4. Masarykovo pojetí demokracie	18
4.1 Program demokracie.....	18
4.2 Filosofie demokracie.....	19
4.3 Revoluce jako cesta k demokracii.....	20
VÁCLAV HAVEL	22
5. Pojetí společnosti, lidských práv a humanity u Václava Havla	23
5.1 Reálná jednota společnosti.....	23
5.2 Prameny lidských práv.....	24
5.3 Charta 77.....	25
5.4 Naše budoucnost - Fórum 2000.....	26
5.5 Obnova občanské společnosti	28
6. Pojetí politiky v díle Václava Havla	29
6.1 Kritika politických stran a nepolitická politika.....	29
6.2 Diktatura politické byrokracie.....	30
6.3 Politika a svědomí.....	31
6.4 Cesta politické odpovědnosti.....	32
7. Pojetí svobody a demokracie u Václava Havla.....	33
7.1 Cesta svobody a demokracie.....	33
7.2 Obrana demokracie.....	33
7.3 Od revoluce k demokracii.....	34
8. Pokus o srovnání	37
8.1 Život a osud.....	38

8.2 Politika a demokracie.....	39
9. Využití tématu v edukačním procesu	42
9.1 „Listopad 89 neskončil, odpovědnost za budoucnost držíme ve svých rukou a cestu demokracie neopustím,“ tvrdí současná generace studentů.....	43
Závěr.....	47

Prameny a literatura	48
Přílohy	49

ÚVOD

Téma bakalářské práce „Pojetí společnosti, politiky, demokracie a humanity v dílech T. G. Masaryka a Václava Havla“, jsem si vybral na základě svého dlouholetého zájmu o moderní dějiny našeho státu. Kořeny českého chápání demokracie a humanismu jsou známe po celém světě, proto nemůžeme označit českou otázku za ryze nacionální či centralistickou. Naopak hovoříme o společných evropských či globálně historických myšlenkových proudech, které se vzájemně propojují a svou činností i neustálou interakcí kolektivně ovlivňují. Vždy jsem zastával názor, že Evropa stojí na jednotných kulturních a společenských základech, a proto nesmíme vnímat československý vývoj za izolovaný jev, bez řádného porozumění evropských souvislostí, nemůžeme řádně pochopit národní dějiny. V současné době je vzdělávací systém nastaven tak, že se upřednostňuje tendence nenávaznosti v oblasti historie, což má za následek, že studenti vnímají učivo pouze povrchně. Nedokážou postřehnout kauzalitu, každý důsledek má svou příčinu, což samozřejmě platí i u dějin. Nemůžeme se divit, že se míra znalostí u žáků neustále snižuje, neboť se snažíme vysvětlovat novou látku bez ohledu na minulost. Ve chvíli, kdy žáci pochopí, že jednotlivé události neexistují nezávisle na ostatních, naopak na sebe navazují, uvědomí si současné směřování světa.

V své závěrečné práci se pokusím o shrnutí nejdůležitějších myšlenek, názorů a postojů, jež ve svých teoretických pracích formulovaly dvě důležité osobnosti českého a evropského humanismu. Zároveň se vyznačím o závěrečné srovnání a následnou analýzu, která bude komentovat využití daného tématu v edukačním procesu. Cílem je propojení jak kvalitativního, tak i kvantitativního výzkumu, což by mělo zaručit, že závěrečná práce nebude pouze poskytovat již známá fakta, ale naopak přinese i nový pohled na zvolené téma.

TOMÁŠ

GARRIGUE

MASARYK

1. MASARYKOVO POJETÍ HUMANITY

1.1 Co je to "Člověčenství"?

Podíváme-li se do minulosti, musíme konstatovat, že význam slova humanita můžeme do jisté míry přirovnat ke křesťanství. V období, které předcházelo renesanci, lidé vyjadřovali své tužby především prostřednictvím svatého slova. Až od 14. století začínáme vnímat nový eticko-sociální ideál, jenž se realizuje vedle již zmíněné víry a stává se protikřesťanským a nadkřesťanským. Ideál humanitní se vyvíjí pozvolna, člověk postupně osvobozuje svou mysl a rozum, začíná vznikat morální neasketický kodex. Důležitým milníkem můžeme označit vývoj nových věd a filosofie, s jejichž pomocí získává rozum svobodu nad církevní autoritou. Ve své knize *Ideály humanitní* Masaryk odkazuje na Deklaraci nezávislosti a Deklaraci práv člověka a občana, z nichž se postupem času rodí práva národní a jazyková, práva sociální a hospodářská a v poslední řadě i práva ženská a dětská.

V této chvíli se tedy můžeme ptát, co jest základním principem a úkolem humanismu jako takového? Masaryk má na tuto otázku konzistentní odpověď. Posláním celého člověčenství dle jeho mínění je hledání přirozeného náboženství, které nevychází z morálky metafyzické nýbrž z přirozeného stavu společnosti. I moderní filosofie nachází své základy v přirozeném rozumu, proto i humanitní ideál jest ideálem přirozeným, novým proti historicky danému, starému. Poznanou nutností je fakt, že idea humanitní se nám může zdát jako idea celého národa, obě tyto vize totiž neexistují v protikladných rovinách, nýbrž lze chápat, že stejně jako člověk, tak i národ může být humánní a humanitní. Totéž se týká domu, který je postaven z jednotlivých cihel. Struktura národa je složena z humanitních individuí, které společně kooperují a vytváří společnost. Každý z nás si však musí uvědomit, že neexistuje pouze jeden daný model humanismu, který by byl platný pro celou lidskou civilizaci, stejně jako Montesquieu, tak i Masaryk poukazuje na geografickou příslušnost národů, ze které vyplývá, že lidé obývající různá místa naší planety vnímají humanismus s určitými odchylkami. Ku příkladu Rusové vnímají humanitní ideál jako nábožensky sociální na rozdíl od Čechů a Slováků, kteří dávají přednost pojetí kulturně osvícenskému. V již zmiňovaném díle Masaryk odkazuje na Jana Kollára, předního představitele člověctví na území našeho státu, jenž se inspiroval především ve starší německé filosofii, převážně pak z Herdera. Druhým, možná trochu opomíjeným, zástupcem českého humanismu byl Augustin Smetana, který přidává ráz sociální, jenž byl patrný především ve východním chápání humanity.

Samotný Masaryk poukazuje v mnoha svých dílech na klady zejména krásné literatury, která má pro společenský život každého národa obrovský význam výchovný. Jednotlivé národní populace přebírají ze svých knih a speciálně od oblíbených autorů ideály mravní a sociální.¹

¹ MASARYK, T. *Ideály humanitní*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1990. s. 9-12. ISBN:80-7023-0363.

1.2 Formy chápání humanismu

1.2.1 Socialismus

Názorové stanovisko Tomáše Garrigua Masaryka na socialismus, popřípadě komunismus, bylo po celý jeho život stálé. On sám nejednou upozorňoval na fakt, že socialisté všech škol pojmají humanitu jako rovnost hospodářskou a nikoliv už jako rovnost politickou.²

Masaryk předpokládal, že normální politický a sociální stav společnosti se nelze uskutečnit bez toho, aniž by lidé nemohli svobodně projevit svoji iniciativu. Bůh nestvořil lidstvo podle jedné identické kopie, každý jednotlivec je dle Tomáše Garrigua Masaryka od přírody odlišně vybaven z hlediska fyzického, ale i duchovního, každý z nás sám nejlépe ví, jak by měl využít svých individualit v osobním životě i ve společnosti. Ve chvíli, kdy o člověku rozhoduje někdo jiný, vystavujeme se nebezpečí, že nedokážeme zcela uchopit své vrozené dispozice. Tato skutečnost přivádí společnost k silnějšímu centralismu a právě komunismus můžeme považovat za centralistický. Zejména centralismus bolševický je tuhý abstraktní režim, mezi jehož hlavní principy patří násilí a diktatura samozvaného s jeho pomahači. Proto bolševismus nemá s vědou ani s filosofií nic společného. Věda, tak jako demokracie, je bez svobody nemožná.³

Za zcela pozoruhodné Masaryk označuje tvrzení německého filosofa a socialistického teoretika Karla Marxe, jenž tvrdí, že něco jako nesmrtelnost duše neexistuje. "Člověk jest to, co jí". Stejně jako tělo každého z nás je udržováno za pomoci jídla, tak i duševní stránka jednotlivců není nic jiného než výsledkem přijímání potravy. Domnívám se, že téměř každý z nás zná přísloví bez práce nejsou koláče. Jelikož potrava se musí dobývat prací, docházíme k závěru, že duch je vlastně výsledkem práce a hospodářské výroby.⁴

1.2.2 Individualismus

V publikaci *Ideály humanitní* se dozvídáme, že individualismus je projevem humanitních snah, humanita se projevuje individualisticky. Masaryk v této souvislosti poukazuje na definici individualismu od německého filosofa Maxe Stirnera, který tvrdí, člověka bychom měli začít vnímat realisticky a ne již idealisticky jako v případě Feuerbacha. Určitý člověk, individuum, je měřítkem všeho a za lidské považujeme to, co cítím, myslím a dělám. Z hlediska absolutního individualismu pak Stirner tvrdí, že pokud jsem já měřítkem všeho, pak se nemusím zabývat nikým jiným a brát na jinou individualitu ohled. Nejdůležitějším úkolem je pak odbožnění člověka. Stirnerova filosofie, jež se dá do jisté míry označit jako anarchistická, také radikálně zavrhuje otázku státu a neuznává žádnou vládu

² MASARYK, T. *Ideály humanitní*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1990. s. 13-22. ISBN: 80-7023-0363.

³ MASARYK, T. *Světová revoluce: Za války a ve válce 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2005. 640 s. ISBN: 80-86495-27-2.

⁴ MASARYK, T. *Ideály humanitní*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1990. s. 13-22. ISBN: 80-7023-0363.

náboženskou, hospodářskou ani jinou. Jakékoliv společenské uskupení potlačuje vlastní individualitu.

Masaryk však tuto formulaci neuznává a každý radikální individualismus pokládá za pochybný. Být jednotlivcem bez jakýchkoliv vazeb na ostatní členy společnosti dle jeho soudu prostě nelze. Krajiní individualismus vyzařuje známky nedokonalosti, jelikož staví "já" na úroveň boha. Správné směřování světa pak Masaryk vidí v individualismu mírném, jenž na základě společného úsilí a lásky může vytvořit profil charakterní osobnosti.⁵

1.2.3 Pesimismus

Největším představitelem filosofie pesimismu dle Masaryka je dozajista Schopenhauer, jenž říká, že svět jako hmota neexistuje, jedná se pouze o imaginární představu rozumu. Pouhá halucinace, jež je vytvořena samotným člověkem. Není nic jiného než vůle k životu, která je úzce spjata s rozumem, pokud rozum umírá, vytrácí se i vůle. Mnoho přívrženců jeho filosofie následně transformovalo jeho myšlení s cílem ukončit toto nekonečné trápení smrtí. Samotný Schopenhauer však přináší alternativu ve formě rezignace, sebevraždu odsuzuje, neboť ten, kdo sám vložil ruku na sebe, tak činí jen proto, aby dosáhnul slasti. Pouze ten, kdo rezignuje, nechce dosáhnout žádné slasti, jenom rezignovaný člověk přestává zcela chtít.

Masaryk se v této souvislosti snaží kriticky zamyslet nad samotnými kořeny německé filosofie. V případě, že existuje pouze samotný člověk, jedinec osamocený, nemůže být šťastný. Snaží se najít podstatu pesimismu a zaráží se nad tím, kolik stoupenců má tato filosofie. Poukazuje na obrovský politický a hospodářský rozmach 19. století, v době, kdy vzniká tolik pokroků, nedokáže pochopit, kde se rodí toto myšlení. Zároveň si však uvědomuje, že naše civilizace má více než jednu slabinu. Na závěr konstatuje, že člověk, který se vydává na dlouhou pout', jejímž cílem je snaha najít štěstí, se paradoxně stává nešťastným. Každý by měl brát život tak, jak mu byl přidělen a ne se neustále hnát za něčím nezachytitelným.⁶

1.2.4 Positivismus

Pozitivistický filosofický směr, mezi jehož hlavní představitele patřil například August Comte, vždy usiloval o spojení vědeckého poznání jednotlivých disciplín a odmítající spekulace. Pochopíme-li elementární podstatu filosofie pozitivismu, zjistíme, že lidstvo a hlavně individuum se nesmí rozptylovat hledáním hlubokých ideálů a velikých pravd, nýbrž jeho hlavním posláním je soustředění se na skutečnost. Positivní člověk má zájem o svou budoucnost, nestará se o ideály, naopak hlavním cílem je samotná příprava na přítomnost, jež bude teprve následovat.

⁵ MASARYK, T. *Ideály humanitní*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1990. s. 22-33. ISBN: 80-7023-0363.

⁶ Tamtéž, s. 39-43.

Masaryk poukazuje na hlavní představitele této filosofie, kteří se shodují v tom, že pozitivismus je orientován na humanismus. I přes tento fakt však připomíná jistou historickou nedokonalost pozitivismu. Přes všechny dokumenty a empirické znalosti zapomíná na svědomí, jako by snad ani nebylo faktem, nebylo stejně pozitivním.⁷

1.3 Hlavní zásady etiky humanitní

Již v prvním oddíle bakalářské práce jsem popisoval vzájemné propojení humanismu a náboženství, obě vize mají mnoho společného avšak v mnoha aspektech se rozcházejí. Pokusme se tedy nyní pochopit rozpor mezi náboženstvím a mravností. V žádném případě nesmíme vnímat tyto termíny jako synonymní výrazy. Člověk, jenž věří v boha a církve, naslouchá dogmatům a předpisům, nemusí být nutně mravní bytostí. Mravnost určuje vztah jednotlivce k druhému. Mravnosti potřebujeme k navázání vztahu s bližním. Na druhé straně se vyskytuje náboženství, které vzniká z postoje člověka k celému světu, zvláště k bohu. Masaryk zdůrazňuje, že náboženství má být mravnosti příkladem, avšak nestačí naslouchat pouze pasivnímu náboženství, to jest takové, které se v současné době oficiálně nabízí. Musíme odlišit etiku náboženskou od teologické a církevní.

Sám Masaryk patří k zastáncům této ideje, avšak nedomnívá se, že cit má být v protikladu s rozumem, ba naopak tvrdí, že existuje v souladu a z přebytku citů se vytváří základ mravnosti. V tento okamžik se ale musíme ptát, co je to stavebním kamenem morálky? Masaryk jej spatřuje ve starém uznaném pravidle: „Miluj bližního svého jako sebe samého!“ Kdo je ale bližním? Hovoříme o samotném ideálu humanitním, jenž obsahuje dvojí význam. Předně máme na mysli ideál člověckosti, být člověkem a za druhé ohled na společnost v nejširším měřítku. Chceme-li chápat humanitu jako lásku ke všem lidem v nejširším obsahu, narazíme na abstrakci, která má se skutečností pramálo společného. Všechny milovat prostě nelze a proto si musíme určit svůj vlastní nejbližší cíl, proto zrak i srdce člověka zasahuje do neintimnějších vztahů našeho bytí. Rodina jest každému z nás to nejcennější a nejnítěnější, přesto nemůžeme říci, že bychom ji absolutně znali. Autor také dodává, že bychom měli projevovat úctu k duši svého dítěte a pamatovat na generaci budoucí.

Masaryk ve svém díle naráží také na problém pozitivní a negativní lásky. Značná část společnosti se domnívá, že pokud osoba nemá v oblibě národ cizí, vyjadřuje tím lásku ke své vlasti. Avšak za vyšší ideál můžeme označit absenci nenávisti, správnou volbou je pozitivně milovat. Pojem láska však nesmí vyznít jako pouhé klišé, stejně jako láska k člověku, tak i láska k národu musí být porozuměna jako určitá osobní odpovědnost. Pro bližního musíme dle Masaryka pracovat a snažit se, abychom si lásku zasloužili, v případě, že ji budeme chápat jako samozřejmost, vytratí se z našich duší. Společně musíme věřit v pokrok

^{7 7} MASARYK, T. *Ideály humanitní*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1990. s. 49-50. ISBN: 80-7023-0363.

jednotlivce ale i celého národa, Nefalšovaná láska spočívá v naději na lepší budoucnost, v naději na život věčný. Vyhliídka na trvalé bytí je podstata naší životní víry.⁸

2. MASARYKOVO POJETÍ SPOLEČNOSTI A NÁRODA

2.1 Obsah pojmu národa

Zamyslíme-li se nad pojmem národ, asi každého z nás napadne skupina lidí, která obývá určité území. Ve skutečnosti je území pouze jedním z mnoha prvků, které dohromady utváří danou společnost. Za druhý, neméně důležitý element národní sounáležitosti Masaryk považuje jazyk. Existují však i jiné, důležitější prvky. Velké množství politicky samostatných států se nemusí zabírat otázkou řeči a svou pozornost ubírají odlišným směrem. Například Angličané v současné době nepokládají otázku mluvy za závažnou, jejich primární ambicí je vyřešit problémy hospodářské a sociální, neméně důležité jsou pak záležitosti v oblasti diplomacie. Naopak my Češi cítíme národ jako osobnost mravní. Národnost je také popisována v literatuře, krásná literatura nás vychovávala k soudržnosti i občanství, udávala nám směr našeho nazírání. Otázka českého jazyka byla v době rakouského mocnářství vnímána se značným respektem. V těchto časech se hovořilo o řeči jako o nejdůležitějším znaku národa. Prozaická a především básnická díla vznikající v období národního obrození tak plnila funkci národních manifestů. Dodnes můžeme říci, že mnoho našich psaných výtvorů patří do světové pokladnice literatury, a to i přes neustálou snahu o úplné potlačení národní řeči.

Masaryk však spatřuje podstatu národa především v mravnosti, pojmání života je u různých národů velmi odlišné, především ve sféře sociální a zákonné. Samozřejmě i chápání a přijímání náboženství je rozdílné, zatímco katolictví vyhovuje románským národům, protestantství se nejvíce uchytilo u Slovanů. V žádném případě nemůžeme opomenout vědu a filosofii, ne všichni lidé pracují a myslí totožně, například Slovan uvažuje jinak než Němec. Dohromady všichni tito členi tvoří národnost, o níž si budeme v následujících minutách povídat.⁹

2.2 Vývoj pojmu národa

Masaryk si byl vědom toho, že termín národnost se během historie několikrát transformoval v závislosti na myšlení a vzdělání národů. V 19. století se čeští i slovenští obrozenci soustředili na oblast jazykovou a to především v literatuře. Málokdo si dokázal představit, že by český národ mohl postupem času získat v Rakousku i politický vliv. Přelom 19. a 20. století byl ve znamení mnoha zvrátů, politických a válečných konfliktů, na jejichž konci se Češi a Slováci dočkali samostatnosti a demokracie. V této fázi bylo nezbytné se uplatnit i hospodářsky.

^{8 8} MASARYK, T. *Ideály humanitní*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1990. s. 55-62. ISBN: 80-7023-0363.

⁹ MASARYK, T. *Problém malého národa*. 3. vyd. Praha: Čin, 1947. s. 7-8. ISBN: Nevedeno.

Pokud bychom se chtěli zabývat láskou k vlasti a národu, nejdnou narazíme na její dějinné proměny, odlišným způsobem vyjadřovali své city romantici jako Mácha či Erben a na druhé straně realista Havlíček či sociálně cítící Bezruč. Stejně jako časová osa neustále plyne dopředu, tak i my postupně ztrácíme své mladistvé ideály a nahrazujeme je reálnými koncepcemi. Pokud bychom se v dnešní době zeptali dvou lidí, mezi kterými je generační rozdíl, jaký vztah mají ke svému státu a národu, jejich odpovědi by nejspíše byly odlišné, i přes to, že v mládí zastávali podobný názor. I filosofové se v minulosti neustále přeli, do jaké míry je národ pro jednotlivce důležitý. Němečtí myslitelé pojem společenství zavrhovali, nejdůležitějším členem je jednatel, individuum, které nesmí brát ohled na ostatní a musí projevit svou vlastní iniciativu. Opačným způsobem se vyjadřovali teoretici společenské smlouvy, kteří věřili, že se lidé musí vzdát části svých práv ve prospěch společnosti s cílem získat ochranu a stabilitu. Z Masarykových myšlenek plyne, že národnost hraje důležitou roli, avšak nemůžeme ji srovnávat se státem či církví. Právo jazyka a národa nebylo dosud formulováno, dodnes nikdo neurčil, kde končí právo jedné společnosti, a kde začíná svoboda a suverenita druhého národa. Na druhé straně práva církve a státu mají svou zákonitou formu.¹⁰

2.3 Národnost a svědomí

Humanitní a národnostní otázka je dle Masaryka především otázkou svědomí každého jednotlivce. Zatímco spisovatel Josef Holeček praví, že každé individuum má své chyby, ale souhrn národa je svatý, Masaryk oponuje, že celkový obraz společenství tvoří čest jednotlivce, proto neexistuje svatý národ, v němž by se vyskytovali zlí lidé. Nemůžeme se neustále schovávat za obecné povědomí, naopak každý z nás by se měl sám postavit svému problému a poukázat na svou odhodlanost. Za svědomí považujeme vnitřní hlas odpovědnosti, který se ukrývá v jednotlivci, proto poctivost všech lidí tvoří dohromady svědomí celého národa.

Jestliže existuje určité téma, ke kterému se Masaryk ve svých spisech rád vrací, tak je to dozajista láska k jinému národu. On sám považuje nenávisť k druhému národu za negativní stránku národnosti. Doslovně tvrdí: „Člověk, který miluje svůj národ negativně, přijímá myšlenky a věci cizího národa tou měrou, kterou jej nenávidí“ (Problém malého národa, Masaryk). Není správné neustále sledovat a zajímat se, co činí můj soused, Osoba, jež žije pouze pro svůj vztek, nesplňuje životní poslání a její bytí je naplněno hořkostí a zlobou. Je třeba vymístit negativní vlastenectví, které v současném světě převažuje. Pouze vlastenectví pozitivní, jež se stále neohlíží, co dělá soused, ale stará se o svůj národ, je pro danou společnost přínosné. V případě, že se budeme neustále zabývat sousedními národy a hlavní prioritou se stane obrana vůči cizím elementům, naše vnitřní koncentrace začne upadat a zájmy státu se ocitnou v ohrožení.¹¹

¹⁰ MASARYK, T. *Problém malého národa*. 3. vyd. Praha: Čin, 1947. s. 9-11. ISBN: Neuvedeno

¹¹ MASARYK, T. *Problém malého národa*. 3. vyd. Praha: Čin, 1947. s. 15-21. ISBN: Neuvedeno

Za nejdůležitější krok kupředu považuje Masaryk zbavení se strachu ze své vlastní malosti, jenž nestále nahlodává národní odhodlání. Správný Čech a Slovan se dle jeho slov nesmí ubírat cestou slávy, jediným ušlechtilým cílem je pravda. V této souvislosti Masaryk poukazuje na fakt, že po dlouhá léta byl český národ v područí Habsburské monarchie, není proto divu, že se snažíme svou nedostatečnost nahrazovat přejímáním cizích vzorů. Tato závislost na zahraničních vlivech však ohrožuje naši samostatnost a odrazuje české novotářství. Nebylo by správné zavrhnout svou historii a minulost, ba naopak musíme se neustále zdokonalovat ve svých znalostech a empiricky podložených zkušenostech, které jsme během života nasbírali. Právě minulost nám může být předobrazem budoucnosti, je důležité se vyvarovat chybám, jichž jsme se v historii dopustili.¹²

2.4 Malý národ

Podíváme-li se do minulosti, musíme konstatovat, že národnostní problémy, tak jak je známe nyní, neexistovaly. Bylo to dáno i tím, že církev sloužila jako pojítko národů, teritoriální povaha státu převažovala na úkor národního charakteru. Dnes už jsou takřka všechny státy, alespoň v Evropě, nacionální a palčivým problémem je otázka vztahu velkých a malých národů, států mocných a početně slabších. Masaryk si dobře uvědomuje, že hospodářská síla státu závisí na počtu rukou a mozků. Vyšší počet pracujících a širší rozloha umožňuje větší možnost realizace, avšak pouze počet nerozhoduje o celkových kvalitách zřízení. Existuje mnoho příkladů, že i menší státy úspěšně vzdorovaly větším a porážely je. Největší předností menších zemí je součinnost a kooperace, díky níž se mohou postavit národům podstatně silnějším. Za podstatné Masaryk považuje mezinárodní pojetí nacionalismu. Oba termíny se zároveň nevylučují, ba naopak se vyvažují. Například Společnost národů a jiné organizace jsou významným prospěchem po stránce národní. Teprve blízká či vzdálená budoucnost nám ukáže velikost národů. " Velcí se mohou stát relativně malými, malí většími až velkými."¹³

2.5 Prostředky malého národa

Budeme-li si klást otázku, co je hlavním úkolem malého národa do budoucna, musíme si nejdříve uvědomit, jaké prostředky máme k dispozici a jak s nimi máme zacházet. Masaryk spatřuje budoucnost českého národa zejména ve výchově a následné sebevýchově občana. Už od dětství je nám neustále předsouváno, že jsme národem Komenského. Není to však pouhé klišé? Opravdu se tak i cítíme? Naši primární povinnosti je zajistit správný a svobodný chod školství, teprve vzděláním se stáváme lidskou bytostí. Masarykova pozornost se také ubírala směrem k vytvoření národní školy, v níž by se studenti zabývali především českou otázkou, žáci by se učili uvažovat o domácích problémech. Zároveň musíme sledovat moderní

¹² MASARYK, T. *Masarykova čítanka*. 2. vyd. Přerov: Otakar Sobek, 1919. s. 127-130. ISBN: Neuvedeno.

¹³ ČAPEK, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990. s. 334 - 337. ISBN: Neuvedeno.

tendence a vybírat si z nich to nejpodstatnější. Důležitým prostředkem je asociace, vzájemné sblížení a vytváření stabilního prostředí, které nás dokáže uchránit před mocnými a nebezpečnými. Soudržnost zaručuje jistotu, jež pro malý národ znamená základní atribut efektivní defensivy. V případě, že společný problém budeme řešit pouze jako jednotlivci, naše úsilí a práce se stane značně neefektivní, Jen intenzivní a kolektivní práce nás může pozitivně posunout ku předu a nasměrovat náš národ správným směrem. Za žádných okolností nemůžeme ustát ve svém úsilí, společnost, jež se brání pokroku a postává na témže místě, postupem času ztrácí svoji progresivitu a začíná upadat do pasivity.¹⁴

3. MASARYKOVO POJETÍ POLITIKY

3.1 Politická teorie a praxe

Z rozhovorů Masaryka s Karlem Čapkem vyplývá, že on sám, tak jak ho známe, se za všech okolností snažil realizovat politiku, která by pevně stála na etických základech. Důsledné podřizování politiky mravním normám považoval za elementární prvek jakékoli moderní společnosti. Byl si však vědom toho, že v dnešním světě existují i politici, již se neztotožňují z jeho představou a svou politickou moc využívají k realizaci osobních zájmů na úkor společnosti. Mluvil o tzv. reálných a chytrých státnících, kteří v celkovém pohledu udělají pro stát méně práce, než politici rozumní a poctiví. Správný a účtyhodný politik, který vykonává vyšší politiku, musí dbát o morální povědomí celé společnosti. Hovoříme o člověku, jenž si uvědomuje, co je pro daný stát v současnosti nejlepší, a který přináší nejrozumnější možné řešení v osudových okamžicích historie státu. Na mysl máme bytost, jež zná minulost svého národa, rozumí jeho přítomnosti a nabízí společnosti lepší vidinu budoucnosti. Vyšší a především slušná politika nemůže být realizována bez politického vzdělání a bez teoretické přípravy, na druhou stranu ani doktorské zkoušky a tituly nezaručují slušnost, čestnost a statečnost. Nad veškerým vzděláním stojí vyšší ideál mravní.

Politika byla vždy nedílnou součástí filosofie, například Platón či Aristoteles se neustále zabývali problémy politickými. Filosofie má k politice velmi blízko a mezi oběma vědami existuje přímá úměra, filosofie se snaží o komplexní názor na život a na svět, tedy i na život společenský. Politická věda se ve skutečnosti snaží o praktické zavedení teoretických poznatků filosofie ve společnosti. Již Platón tvrdil, že moderním státníkem by měl být filosof, člověk moudrý, vzdělaný a zároveň kritický, jenž musí neustále rozhodovat o tom, kde se nachází pravda. Masaryk si uvědomoval, že i fantazie má v politice své nezastupitelné místo, správný politik musí hledět do budoucnosti a ne pouze postávat na témže místě a čekat na další krok. Státník musí znát směr budoucího vývoje dané společnosti a měl by být schopen se vcítit do myslí lidí své doby. Mluvíme o imaginaci, nikoliv o utopismu.¹⁵

¹⁴ MASARYK, T. *Problém malého národa*. 3. vyd. Praha: Čin, 1947. 48 s. ISBN: Neuvedeno.

¹⁵ ČAPEK, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990. s. 334 - 337. ISBN: Neuvedeno.

3.2 Politika a humanita

V této kapitole se Tomáš Garrigue Masaryk věnuje poměru politiky k etice a náboženství. Při své analýze vychází z duchovního názoru na svět, jenž považuje za prvotní. Z tohoto hlediska je politika dle jeho slov nábožensky zasažena. Z historie víme, že stát a církve tvořily dohromady jeden neotřesitelný celek, v němž panovník byl podřízen samotnému papeži. Pozice krále byla tudíž vnímaná jako nutné zlo. Z tohoto důvodu se politika odvozovala od mravnosti, tedy vyššího stupně náboženství. V období středověku došlo v mnoha zemích k náboženským reformacím a v některých státech se začaly utvářet alternativy víry, které později vedly ke změně vztahu společnosti k církvi. Lidé již nevnímají papeže jako jedinou autoritu, naopak jejich vlastní svědomí přebírá roli hegemonu svobodného konání. Není náhoda, že právě v reformovaných státech se demokratickému zřízení vedlo nejlépe. Člověk, který je samostatný a dokáže svobodně uvažovat, může v demokratickém parlamentu dokázat více než osoba závislá knězi.

Za podstatný historický milník považuje Masaryk "odcírkvění" filosofie a vědy, Počínaje Descartem stojí věda a filosofie na zkušenostech a pravdivých poznacích, které během života lidstvo nasbíralo. Masaryk doslovně říká: „ Svoboda myšlení , rozumu, má platnost. Vedle toho je vyvinut ideál přirozenosti: přirozené náboženství, ne církevní, přirozené právo, tudíž i přirozený stát, přirozený stav a přirozená mravnost." Člověčenství jako takové vychází z národů a nikoliv ze států. Státní útvary jsou uměle vytvořené organizace společnosti, zatímco národnost je část člověka jako takového.¹⁶

3.3 Slovanská politika

Masaryk se ve svých spisech skromně označuje za uskutečňovatele slovanské politiky, avšak jeho názory o podstatě a cílech nebyly vždy totožné s ostatními státníky. Za důležitý krok k politické stabilitě Masaryk považuje vzájemnou politickou, kulturní a především hospodářskou pomoc, která by neměla být realizována pouze na vládní úrovni. Do celého procesu by se měly zapojovat i jiné kulturní instituce. V dnešní době, kdy neexistují žádné překážky, jež by nám bránily navazovat pracovní a přátelské vztahy, je naprosto nezbytné, aby slovanské národy nacházely společná témata, aby společně kooperovaly a snažily se povýšit politiku slovanskou na evropskou či světovou.¹⁷

„ Naše politika musí být světová, světově orientovaná. Kde jsou hranice, tam jsou i sousedé, tam začíná ostatní svět. Ať chceme nebo nechceme, žijeme politicky se světem celým. Z každého důvodu jen světová politika je politika rozumná a trvalá.“¹⁸

Tomáš Garrigue Masaryk, Hovory s T.G.M.

¹⁶ MASARYK, T. *Demokratism v politice*. 1. vyd. Praha: Studentská revue, 1912. s. 1-18. ISBN: Neuvedeno.

¹⁷ MASARYK, T. *T.G.M. národu*. 1. vyd. Praha: Zemská rada osvětová, 1947. s. 162-170. ISBN: Neuvedeno.

¹⁸ ČAPEK, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990. s. 310 - 311. ISBN: Neuvedeno.

Tomáš Garrigue Masaryk předpokládal, že evropanství se nepříčí zdravému jádru vzájemnosti, naopak ji dovršuje. Státy se ve svém konečném jednání neustále inspirují a hledají tak svůj charakteristický národní ráz. Centrální pozice Slovanů v Evropě poukazuje na nutnost vzájemného partnerství, které musí sloužit jako ochrana před okolními mocnými státy. Na druhou stranu si musíme uvědomit, že každý slovanský národ prošel tisíciletou historií a z hlediska geografické lokace má své zvláštní kulturní úkoly a potřeby. Zeměpisná poloha ani historický vývoj nikdy neodkazoval k centralistickému panslavismu, důležité je zachovat národní samostatnost. Za ideál Slovanů Masaryk považuje mír a demokracii, ve své knize odkazuje na Komenského, českého rodáka, jednoho z největších evropských vychovatelů, jenž se snažil po celém světě šířit lásku intelektuální a sociální.¹⁹

3.4 Politika jako odraz dějin

Politika má ve většině případů mnoho společného s dějinami, vždy se odvíjí z naší i světové historie. Tuto historickou orientaci mají i jiné státy, jež jsou odlišně situované než my. Důležitým aspektem vývoje jakéhokoliv státu vždy byla zahraniční politika, která odpovídá vnitřním kvalitám státu. Například naše domácí politické kroky se odvíjely od konce první světové války. Po dlouhém období stráveném v područí Habsburské monarchie český národ získal zaslouženou svobodu a právo samostatně rozhodovat dalším směřováním společného státu Čechů a Slováků. Dle Masaryka musí být světová politika založena na studiu světa a jeho dějin, je nezbytně nutné si uvědomit, co se ve světě děje a co nás s ním spojuje.

Po určitých fázích vývoje českého národa, ve kterých jsme byli více či méně závislí na ostatních, jsme postupně pochopili, že správné politické kroky by měly být učiněny na základě evropské spolupráce, Masaryk hovoří o politice, ve které šlo o naše včlenění do širšího celku Evropy. Totéž můžeme říci o Polsku, Bulharsku či Srbsku. Pokaždé se jednalo o úsilí růst přes své hranice a organizovat v sobě jiné národy a státy. Byly to geopolitické faktory, které ovlivňovaly vznik světových říší, především pak máme na mysli hory, říční veletoky a hlavně moře. Tyto veleříše se vytvářely z politického úsilí, z panovačnosti a z podmaňování státu státem. Podíváme-li do struktury těchto mocností, zjistíme, že se ve většině případů skládali ze dvou a více národů a hlavní úlohu přebíral národ vedoucí. A jelikož bylo zapotřebí, aby se národy, které dohromady tvořili celek, dokázali domluvit, vznikaly jazyky dorozumivací a státní. S cizí vládou se přebíral i jazyk. Tyto kroky nebyly zaváděny pouze politickou nadvládou, důležitá byla i potřeba vzdělanosti, z tohoto důvodu se přebíraly jazyky národů kulturně vyšších.

Národy a státy nemohou existovat izolovaně, vedle svého vnitřního vývoje dochází také k vzájemné interakci. Otázkou je, zdali se tyto konfederace či federace mají vytvářet cestou násilí a výboje, či cestou nutných politických, hospodářských a kulturních dohod. Vývoj člověčenstva se jeví v plném slova smyslu jako vývoj vzájemnosti. Již v dávných dobách docházelo ke spojování sousedních kmenů, následně tento trend pokračoval, až došlo ke spojování dědin a prvotních kmenových organizací. Tak jako u nás, tak i jinde docházelo k

¹⁹ MASARYK, T. *T.G.M. národu*. 1. vyd. Praha: Zemská rada osvětová, 1947. s. 162-170. ISBN: Neuvedeno.

míšení ras, neexistuje něco jako čistá krev, nemáme ji my ani nikdo jiný. Hovory o čisté nebo nadřazené rase jsou pouhým politickým mýtem. Evropanství vzniklo právě na základě míšení a vzájemným obohacováním krve i ducha. V každém evropském státě se nachází malé národy, které jsou minoritami ve státech větších. Na druhou stranu i největší státy jsou v porovnání s velikostí celé země pouhou menšinou. Proto správné řešení minoritní politiky je předpokladem lepší a světovější organizace světa.

Za další obrovské poučení z dějin světa Masaryk považuje sílu kultury a vzdělanosti, která lehce převažuje sílu státní, hospodářskou a vojenskou. I světová válka byla federací dvou velikých skupin, v dnešní moderní společnosti jde o napomáhání mírovému sjednocení kontinentů a člověčenstva celého.²⁰

„Vzájemnost, mezinárodnost, světovost - máme na to obsáhlejší slovo: humanita. Vývoj světa míří ke světové humanitě, k čistému člověčenství.“

Tomáš Garrigue Masaryk, Hovory s T. G. M.

4. MASARYKOVO POJETÍ DEMOKRACIE

4.1 Program demokracie

V dnešní době již vnímáme demokracii odlišněji, než tomu bylo v období první republiky, avšak naprostá většina představ, které ve svých esejích formuloval Tomáš Garrigue Masaryk, se zachovala a jsou stále platná. Na začátku 20. století byla demokracie často chápána v souvislosti s velkou francouzskou revolucí. Heslem svoboda, rovnost a bratrství, revoluce prohlásila suverenitu občanů proti absolutismu a monarchismu a kodifikovala přirozená práva člověka a občana. Demokracie jako taková během svého vývoje vždy čelila aristokracii, tedy aristokratické oligarchii. Masaryk nejčastěji hovoří o politickém boji demokraticismu s aristokratismem.

Program, jímž se by se měla demokracie ubírat, je dán, za nejdůležitější se považuje všeobecné volební právo každého voliče, který se podílí na politickém vývoji své země stejnou měrou, nezáleží na jeho bohatství či majetku. V této souvislosti Masaryk říká, že vojenství i zahraniční politika musí být co nejrychleji demokratizována, aristokratická zahraniční politika by měla být v plné míře nahrazena nearistokratickým konsulstvím a stálou správou zahraničních poměrů. Veškeré stupně školství a administrativa musí projít reformací, která by přinesla do těchto oblastí lidského života demokratického ducha. Pokud běží o hlavu státu, tak z demokratického hlediska se pouze připouští neabsolutní monarchie, jež bude omezena na své moci. Nabízí se nám dvě formy vládnutí v tomto politickém zřízení. Tedy monarchie konstituční či parlamentní. Z hlediska moci většiny se za nejlepší možnou považuje monarchie parlamentní. Mnozí teoretikové se domnívají, že demokracie přirozeně

²⁰ ČAPEK, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990. s. 310 - 323. ISBN: Neuvedeno.

vede k zavedení ústavní republiky, tento trend je možno sledovat po celém světě, dokonce i v Evropě. Mnoho moderních a pokročilých národů se po dlouhé době stalo republikánskými.

Masaryk ve svém spisu často odkazuje na teoretika francouzské revoluce Rousseaua (O společenské smlouvě 1762), jenž byl zarytým zastáncem absolutní přímé demokracie a odpůrcem parlamentarismu v jakékoliv podobě. Rousseau přirovnával poslance k vojákovi, který byl vyslán do parlamentu, aby sloužil, tímto krokem ale majorita získává na moci a potlačuje minoritu. Aby se mohla absolutní přímá demokracie stát reálnou, navrhuje rozbití velkých států a vytvoření nových, malých federativních obcí, za účelem rychlého shromáždění občanstva, jež by mohlo projevit všeobecnou vůli. Masaryk si pokládal otázku, jak by se tento druh demokracie mohl zavést například ve Spojených státech, nakonec však došel k závěru, že jediná správná forma demokracie je nepřímá a to nejen v USA, ale i v menších státech.

„I v tom nejzazším asijském carismu je vláda nepřímá, ten jeden nevládne sám, nýbrž pomocí tisíců nad těmi miliony. Řada místodržících.“

Tomáš Garrigue Masaryk, Demokratism v politice

Z demokratického hlediska by měl mít stát podobu federace obcí, které by plnily funkci základní politické jednotky. Centrální politickou moc musíme redukovat na minimum, za tímto účelem proto vytvoříme odborová hnutí a další stavovské organizace, které přispějí k decentralizaci moci. Masaryk hovoří o vládě byrokracie, sám si uvědomuje její nedostatky. Co je vadné, musí být napraveno a co je správné, musí být rozvíjeno. Za jedno z nejpodstatnějších odvětví byrokracie považuje Masaryk soudní moc, o které mluví jako o nezávislém úřednictvu. V mnoha ohledech odvádějí soudy daleko důležitější práci než celý parlament. Masaryk vidí prvky nepřímé demokracie všude, stejné vládnutí vidí v politických stranách, jež jsou kořením moderní demokracie. Parlament bez stran ztrácí svůj základní význam.²¹

4.2 Filosofie demokracie

Prakticky po celý svůj život Masaryk zastával názor, že politika musí stát na filosofických základech, neboť právě propojení filosofie a politiky v sobě obsahuje hlubší myšlenkovou podstatu. Ideální tvarem spojení těchto prvků je demokracie, která vyrůstá z mravně-duchovního smyslu. V době, kdy se začínají rodit tyto masarykovské tendence, se evropská společnost nachází v meziobdobí krize. Režim, který v Evropě fungoval na základě duchovního propojení politiky a hierarchické struktury, se hroutil a málokdo věřil, že by bylo možné obnovit stav společnosti, jenž zde panoval před francouzskou revolucí. Masaryk spatřuje jádro soudobé krize ve ztrátě spolehlivosti dosavadního duchovního základu a v duchovní a mravní polovičitosti. Pokud chceme, aby byl vyřešen duchovní problém, je bezpodmínečně nutné, aby demokracie získala nezbytné mravně-duchovní základy. Masaryk

²¹ MASARYK, T. *Demokratism v politice*. 1. vyd. Praha: Studentská revue, 1912. s. 1-18. ISBN: Neuvedeno.

hovoří o polovzdělanosti jako o nepřirozeném stavu rozumu, kdy racionalita existuje pouze sama pro sebe a naprosto opomíjí zahrnout stránku mravní a náboženskou. Tato polovičatost jest obrovský problém moderní společnosti, síří se jako mor a znehodnocuje současnou civilizaci.

Za samotný základ demokracie považuje Masaryk náboženskou demokracii, jež není žádnou teokracií. Náboženská demokracie se vytváří z duchovně-mravní plurality lidských bytostí. Každá osoba jednotlivě utváří na základě svého mravního názoru smysl života a světa. Elementární úkolem politických institucí je chránit a respektovat vývoj a rozvoj tohoto lidského faktu, můžeme říci přirozeného lidského světa. Jedině tehdy získávají demokratické politické instituce smysl. V souvislosti s náboženským významem demokracie se Masaryk zabýval českou otázkou, v níž spatřoval z hlediska filosofie dějin vyzdvížený smysl. Česká otázka má především charakter filosofický, až posléze můžeme mluvit profilu politickém. Jsou to právě české dějiny, v nichž nachází filosofický a etický základ demokracie. Jedná se o konflikt dvou typů autorit: autorita duchovně koncepčního svědomí a autorita institucí. Je nezbytně nutné, aby došlo k harmonizaci obojího. V této souvislosti mluví Masaryk o nepolitické politice. Tuto koncepci přebírá od Karla Havlíčka Borovského a Františka Palackého. Na poměrně malém evropském prostoru se nachází obrovské množství národů, jež jsou propojeny různými kulturami a náboženstvím. Jediným možným způsobem jejich soužití se tak stává uznání jejich duchovní rozmanitosti a na jeho základě vytvoření odpovídající formy vlády. Všichni tři se na základě těchto myšlenek pokoušeli zasadit o federalizaci Rakouska, na jehož území by vznikly samostatné "státy", které by byly propojeny společnou centrální vládou, financemi, zahraniční politikou a armádou. Po určité době však Masaryk zjišťuje, že Rakousko není schopno přistoupit k této reformaci, jelikož vládní kruhy jsou ochotny přetvořit soustátí. Na základě této trpké zkušenosti Masaryk opouští tyto federalizační aktivity a otevřeně se staví na stranu demokratických spojenců proti Německu a Rakousku.²²

4.3 Revoluce jako cesta k demokracii

Možná se právě nyní kladete otázku, kde se nachází kořeny dnešní demokracie? Co muselo nastat, aby byla ve střední Evropě, ale i jinde, nastolena vláda lidu místo absolutní monarchie. Demokracie vznikla revolucí a revolucemi, ne jinak tomu bylo i v našem případě. Kdy se však stává revoluce oprávněnou a není pouhým protivládním pučem? Nutnost revoluce nastává ve chvíli, kdy jsou vyčerpány veškeré možné prostředky. Tak jako ve válce, tak i o revoluci platí, že obrana je dovolena. V případě, že během světové války hrozí politický a administrativní chaos, musí lidé vyjádřit svůj odpor k stávajícím podmínkám a zahájit revoluční atmosféru. Masaryk považuje revoluci ve její postati za reformaci, která vede k zdokonalení systému a předpokladu stabilizace společnosti.

²² BEDNÁŘ, M. - MACHOVEC, M. - OLŠOVSKÝ, J. - PETRUSEK, M. - ŠIMSA, J. *Masarykova praktická filosofie: Souborník přednášek*. 1.vyd. Praha: Masarykova společnost, 1993. s. 5-19. ISBN: Neuvedeno.

Nemůžeme však, prosím, předpokládat, že by demokracie měla podobu jakési permanentní revoluce, toto tvrzení neodpovídá skutečnosti. I revoluce a revolučnost musí jednoho dne skončit stejně jako militarismus, zbytečné prolévání lidské krve je údělem staré doby. Lidé se především dožadují státu, jednotné Evropy a lidstva bez válek a samozřejmě i bez revolucí. Demokracií rozumíme režim života pro život, stabilizaci můžeme nastolit pouze režimem práce a klidu. Práce překonává aristokracii a revolučnost. Světová válka je pouhým pokračováním revolučního hnutí, jež se snaží nastolit politickou přeměnu započatou revolucemi v 19. století. Absolutní neomezená vláda jedné osoby musí být vystřídána vládou všech. V celé historii neexistoval panovník, který by vládl sám bez politického a administrativního vzdělání, vždy měl po svém boku rádce. V monarchii se vladařství dědilo, dokonce i někteří úředníci byli dosazováni do svých pozic na základě dědičnosti. V demokracii o vládě rozhoduje volba, proto je volební systém dnes takto důležitý. Nemůžeme se domnívat, že dnešní podoba demokracie je konečná, jedná se o složitou a dlouhou cestu celé civilizace. Spousty chyb, které v sobě ona demokracie zahrnuje, podněcují k aktivitě stoupence starého monarchistického režimu, který svým absolutismem udržoval klid. Proto je nutné, aby byla demokracie v Evropě zaváděna cestou stálých reforemací, které budou dotvářet její konečný vzhled. Až v krajním případě musí být nastolena ona známá revoluce.²³

²³ MASARYK, T. *TGM národům*. 1. vyd. Praha: Zemská rada osvětová, 1947. s. 60-62. ISBN: Neuvedeno.

**VÁCLAV
HAVEL**

5. POJETÍ SPOLEČNOSTI, LIDSKÝCH PRÁV A HUMANITY U VÁCLAVA HAVLA

5.1 Reálná jednota společnosti

Položí-li nám někdo otázku, jak má vypadat jednotná, konsolidovaná moderní společnost, každý jednotlivec si nejspíše vytvoří svůj individuální náhled, jenž bude především založen na jeho subjektivním smýšlení. Je patrné, že na celém světě neexistuje globální názor, na kterém by se shodla většina populace. Jakýkoli, i sebemenší národ, nemůžeme vnímat pouze jako jednolitou masu, ba naopak si musíme uvědomit, že každá společnost se skládá z individuí, která nezávisle na ostatních projevují svoji osobní iniciativu. Svobodný člověk se sám podílí na řízení svého osudu. Nesmíme za žádných okolností dovolit, aby se moci chopila osoba, jež si bude nárokovat výsostné právo na naše chování a životy. Totalitní systémy, které panovaly v Evropě a Československu v 20. století, se především snažily o vytvoření jednotné masy, která bude na první pohled působit zkonsolidovaně. Individualita každého člověka musí být potlačena na minimum, neboť jednotlivec, který dokáže reálně uvažovat o svém bytí, se považuje za relativního nepřítele národa. Václav Havel se ve svém dopise Gustavu Husákovi snaží vysvětlit, v čem tkví ona imaginární jednota totální jednoty společnosti, totálně podporující svou vládu. Za hlavního činitele tohoto lživého dojmu označuje strach.

„Ze strachu, že přijde o své místo, vyučuje učitel ve škole věci, kterým nevěří, ze strachu o svou budoucnost je po něm žák opakuje, ze strachu, že nebude moci pokračovat ve studiu, vstupuje mladý člověk do Svazu mládeže a dělá v něm vše, co je třeba, ze strachu, že jeho syn nebo dcera nebude mít při přijímání na školu potřebný počet bodů v obludném politicko-bodovacím systému, přijímá otec nejrozmanitější funkce a dělá v nich "dobrovolně" to, co je žádáno. Ze strachu z případných následků se lidé účastní voleb, volí v nich navržené kandidáty a tváří se, jako by ten obřad považovali za skutečné volby.“

Václav Havel, dopis doktoru G. Husákovi

Žádný moderní a svobodný národ nemůže trvale existovat na tomto systému nátlaku, totalitní zřízení nepočítá s nezávislým uvažováním občanů, vše obepínající faktor strachu neumožňuje samostatné konání jednotlivce. Tato nelegitimní forma jednoty společnosti je tedy pouhý klam, naopak národ stále více upadá do hlubší krize. V případě, že by se přece jen našel člověk, který by chtěl sám rozhodovat o svém životě, musí počítat s neustálou kontrolou státní policie, která soustředěně dohlíží na dodržování "pořádku" v zemi. Představte si krtka a jeho chodby, které jsou vyhloubeny napříč celým národem. Právě v těchto norách se nakonec všechny linie strachu protínají.

Stále častěji můžeme pozorovat, že hlavním motorem sebeobraného reflexu člověka je zachránit to, co má, se stává sobectví a kariérismus. Snad žádný jiný politický systém nedává v mnoha případech větší šanci lidem, kteří se ve svém životě neřídí morálními hodnotami. Za jejich primární cíl můžeme označit prospěch, jenž se snaží získat všemi možnými způsoby, nezávisle na dodržování etických kodexů. Tito bezpáteří jedinci jsou

schopni udělat cokoli, jen aby se přiblížili ke svému blahu. Při tomto svém úsilí leckdy na cestě neberou ohled na ostatní členy společnosti a jsou kdykoli připraveni obětovat svou vlastní čest a někdy i své své bližní, jen aby se zalíbili mocným. Za důležitou se považuje vnější prezentace, tvé konkrétní a upřímné myšlenky jsou podřadné. Pro celkové dobro musíme potlačit svůj zájem o pravdu a své svědomí, jen tak máš dveře otevřeny dokořán.

Za významnou oblast, která produkuje totalitní model morálky, považoval Havel lhosejnost. Toto se projevuje tím, že lidé přestávají vnímat přítomnost a jejich výhledy do budoucnosti nejsou zastoupeny vůbec. Občané stagnují v tomto systému, který se v zemi stabilizoval, a rezignují na všechno, co přesahuje rámec jejich každodenního konání. Jsou "spokojeni" se svým osobním životem a do celospolečenských problémů se nezapojují, nevyhledávají možnosti interakce s vládní garniturou. Jejich životní úroveň se nevyvíjí, naopak stagnuje. Rezignace vlastní seberealizace vytváří stabilnější podmínky pro totalitní zřízení, absolutní vládcí nejsou nijak kontrolováni opozicí a jejich politická moc nabývá na síle. Beznaděj dle Havla vede k apatii a apatie k přizpůsobování. Musíme neustále věřit v kolektivní sílu, v případě, že se člověk neúčastní veřejných otázek, ztrácí svůj duševní klid. Je snad pouhá sebezáchova základním cílem člověka, nad jehož rámec se dostanou jen někteří jedinci? Nemůžeme všichni vést svobodný veřejný život, sdělovat svá přesvědčení a názory nezávisle na vládě a všudypřítomné tajné policii? Vyšší bytost se přece musí pokusit o překonání mantinelů, uchýlení se k cestě nejmenšího odporu považujeme za zbabělé a nedůstojné. Pokud se vítěznou volbou společenské moci stane systém založený na lži, korupci, kariérismu a nesvobodě, bude postupně docházet ke korozi všech měřítek slušnosti. Slova jako morálka či svědomí se stanou pouhým klišé a slušní lidé budou odstraněni ze společnosti. Tato demoralizace bude mít za následek krizi lidské identity. Uvědomíme-li si, jak rychle opouštíme svá morální stanoviska, zjistíme, do jaké míry se prohlubuje společenský úpadek. To, co bychom ještě před nedávnem považovali za nepřijatelné, dnes vnímáme reálněji a slušnost s přibývajícím časem označujeme za odvážný čin, který si však nemůžeme ze strachu dovolit.²⁴

5.2 Prameny lidských práv

Zamýšleli jste se někdy nad tím, kde se lidská práva a svobody rodí, kdy byla poprvé ratifikována a kdo je autorem těchto norem, které jsou stavebním kamenem dnešní společnosti. Václav Havel, jedna z největších osobností našich moderních dějin, se touto otázkou zabýval téměř celý svůj život. Vždyť to byl právě on, který neustále bojoval s větrnými mlýny reálného socialismu a snažil se aktivně oživit kodexy lidského bytí.

Všeobecně známou teorií je společenská smlouva, jež si lidé vymysleli a společnými silami převedli do reálné formy. Každý z nás se musel vzdát části svých práv, aby si zajistil jistotu existence, stabilizoval své životní podmínky a nemusel se bát ztráty svého duševního a materiálního dědictví. Řada intelektuálů se domnívá, že právě tato listina dala základ lidským

²⁴ HAVEL, V. *Eseje a jiné texty z let 1970-1989, Dálkový výslech*. 1.vyd. Praha: Torst, 1999. s. 67-84. ISBN: 80-7215-090-1.

právům, které se v průběhu našeho života rozšiřovaly a blíže specifikovaly. Václav Havel však vidí v tomto prapůvodu lidskosti něco mnohem hlubšího a s tezí společenské smlouvy se neztotožňuje. Podstatu lidských práv spatřuje v archetypální zkušenosti člověka se světem a se sebou samým. Už v dávné minulosti, kdy ještě zdaleka neexistovala společenská smlouva si člověk uvědomoval, že celý svět se řídí vyšším řádem, který určuje podmínky bytí na tomto světě. Tento závazek přichází odněkud zvenčí, neboť na jeho pozadí má rozměr nekonečna a věčnosti. Podíváme-li se na dnešní svět, musíme smutně konstatovat, že lidská schopnost dodržovat tento řád ochabuje a tím pádem i upadá lidská odpovědnost za budoucnost příštích generací. Pakliže budeme chápat lidská práva jako pouhý produkt společenské smlouvy, nemáme jakékoli oprávnění požadovat po všech národech dodržování jednotlivých bodů, které jsou součástí dané listiny. Společnosti, které se nepodílely na vzniku tohoto paktu, tak nemusí plnit tato ujednání a mohou se řídit svými vlastními pravidly, na kterých se dané etnikum shodlo. Pokud však chceme úspěšně hájit univerzalitu lidských práv, musíme neustále hledat duchovní kořen lidské existence, který je společný většině kultur. Evropa a celý svět nyní stojí na velké historické křižovatce, buď se vydá cestou hledání univerzální lidské zkušenosti, anebo se dopustí téhož osudového omylu, kterého se už dvakrát dopustila a trpce na něj doplatila. Nemůžeme neustále zakrývat oči před rodícím se zlem ve formě nacionalismu, lidský rozum, slušnost a vůle musí vyhrát nad zlem, které nás dnes a denně ohrožuje.²⁵

5.3 Charta 77

Domnívám se, že většina dospělé populace České republiky se už někdy setkala s tímto pojmem. Zeptáme-li se však někoho, co je obsahem prohlášení a jaký byl opravdový důvod vzniku tohoto dokumentu, budeme dozajista překvapeni neznalostí tázaných. K dobru jim můžeme přičíst alespoň to, že lidé dokážou přiřadit ke spisu některá jména některých osob, která se podílela na jeho vzniku. Václav Havel, Pavel Kohout, Petr Uhl či Jan Patočka, světově uznávaný fenomenolog, který nakonec zaplatil za svou statečnost cenou nejvyšší, svým životem. Tyto a mnohé další osobnosti prokázaly svou osobní odvahu a spoluutvářely dokument, který se v době pevné normalizace nechtěně stal základem demokratické opozice. Co však bylo tím prvotním impulsem, který přinutil tyto svobodomyšlné občany přemýšlet nad otázkou plnění lidských práv v socialistickém Československu? Dozajista to byla ignorace Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které byly jménem naší republiky stvrzeny roku 1975 v Helsinkách a v platnost měly u nás vstoupit v roce 1976. Posuneme-li se však po časové ose směrem do minulosti, musíme konstatovat, že reálné plnění tohoto právního závazku nebylo nikdy naplněno a lidská práva byla opět přesunuta na vedlejší kolej. Zcela iluzorní je například právo na svobodu projevu, které nebylo po únoru 1948 realizováno s výjimkou krátkého období Pražského jara, většina svobod platila v naší zemi pouze na papíře, skutečný život obyvatel byl řízen normalizačními zákoníky, které se svobodnou iniciativu měly pramálo společného.

²⁵ HAVEL, V. *Projevy a jiné texty z let 1992 - 1999*. 1. vyd. Praha: Terst, 1999. s 496-503. ISBN: 80-7215-093-6.

„ Desítkám tisíc občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací...Nesčetně mladým lidem je bráněno ve studiu jen pro jejich názory anebo dokonce pro názory jejich rodičů...Svoboda veřejného projevu je potlačena centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikačních a kulturních zařízení...“

1. 1. 1977, Charta 77

Toto je jen malá ukázka toho, jak vypadala skutečná situace v Československu. Komunistická moc centrálně kontrolovala celou společnost a záměrně se snažila utiшит či odstranit osobnosti, které nesouhlasily s oficiálním režimem. Odměnou za jejich občanskou statečnost jim byla odebrána i ta nejzákladnější lidská práva a existenční podmínky, které jim stanovila vůle vlády, zdaleka neodpovídaly životnímu standartu druhé poloviny 20. století. Dokážete si představit, že jste značnou část svého života vyrůstaly v určitých duchovních podmínkách a zničehonic vám cizí lidé odepřou svobodu náboženského vyznání. Jsou zaznamenány i případy, kdy lidé, kteří otevřeně nesouhlasili s totalitním režimem, nemohli získat základní potraviny a léky, bez nichž se bytí na tomto světě stává složitějším, ne-li nemožným. Otevřená korespondence, kterou vám zaslali vaši blízcí ze zahraničí, byla každodenní záležitostí, taktéž i odposlouchávání telefonních hovorů či domovní prohlídky spojené s psychickým a fyzickým týráním.

Dle samizdatových Lidových novin z února 1989 odpovědnost za "dodržování" mezinárodních úmluv v zemi padá na politickou a státní moc. Neznamená to však, že by se jimi měla řídit pouze vláda, ale i všichni občané této republiky. Charta 77 vznikla především jako neformální společenské hnutí lidí, které vybízelo ostatní občany ke kuráži a angažovanosti. Důležitá byla vůle se společně zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi a ve světě.²⁶

5.4 Naše budoucnost - Fórum 2000

Všichni, kteří znali smýšlení, politické a humanitní názory Václava Havla, si jistě uvědomují, že jeho boj za lidské práva neustal ani po roce 1989, nýbrž gradoval a jeho kritika moderní společnosti se zdála být neutuchající. Vždy se s oblibou vyjadřoval k palčivým problémům celého světa a vybízel lidstvo k obezřetnosti. Neustále varoval před hrozbami, které ohrožují bytí na této planetě. 4. září 1997 se v Praze uskutečnilo Fórum 2000, které tehdejší prezident České republiky uvedl proslovem, v němž vyslovil své opodstatněné obavy z naší budoucnosti. Na úvod své řeči se pozastavil nad českou otázkou. V této pasáži se pokusím interpretovat hlavní myšlenky Václava Havla

České země tu byly od nepaměti, hlavním důvodem je asi jejich postavení ve střední Evropě. Naše republika byla vždy křižovatkou nejrůznějších mocenských zájmů a duchovních

²⁶ LIDOVÉ NOVINY. Č. 2 (únor, 1989). Praha: Samizdat, 1989. Vychází měsíčně. ISSN: Neuvedeno.

proudů. Není náhodou, že se zde střetaly nejrozumnější protikladné myšlenky, které v některých případech přerostly ve válečný konflikt, jenž byl nakonec ukončen opět tady. Kupříkladu můžeme uvést nešťastnou mnichovskou dohodu, jež měla poskytnout světu mír, avšak v konečném důsledku to byla právě ona, která stála na začátku nejhroší války v historii. Také vpád vojsk Varšavského paktu, který ukončil trochu naivní snahu malého státu vést slušnou politiku, která by zaručovala základní lidská práva a svobody. Za důležitější než politický osud můžeme označit duchovní příběh naší země. Celá naše historie je protkána různými myšlenkovými proudy, které ovlivňovaly charakter našeho státu. Působení Západu či Východu zde bylo evidentní, stejně jako katolictví a protestantství, demokracie a totalita, republikanismus a absolutní monarchismus, krátkozrakost i neobyčejná historická předvídatelnost. Z těchto důvodů se zdá, že Česká republika je velmi vhodným místem ke konání akce takového formátu. Na jakém jiném místě by se měli sejít chytří a především moudří lidé z celého světa, aby diskutovali o osudu a budoucnosti naší civilizace.

Dnešní společnost si velice dobře uvědomuje, které hrozby se nad ní v současnosti vznášejí. Každý tuší, jakou nesmírnou rychlostí se rozrůstá populace na této planetě, a víme, že není možné, aby se takové velké množství lidí dokázalo uživit. Rozdíl mezi majetnými a chudými se každý den prohlubuje. Národy budou nuceny se přibližovat a sdílet společně čím dál menší území, což bude mít za následek vyvolání řady konfliktů. Z úst odborníků se často dozvídáme, jak nesmyslně lidé ničí životní prostředí, na kterém jsou závislí, a vyčerpávají neobnovitelné zdroje energie, čímž záměrně přispívají k oteplování země a tvorbě skleníkového efektu. Mnozí z nás si dokážou představit, kam povede rozvoj výroby nukleárních zbraní. Asociální politika, drogová problematika a další formy lidského odcizení se tak stávají zdrojem kriminality, která nás ohrožuje čím dál častěji. Ačkoli jsme si vědomi těchto záležitostí, nesnažíme se z nich poučit a postavit se problému čelem. Čím dál častěji se kvalita státu odvozuje od průmyslové výroby, přítomnost, ve které se nachází dnes, se stává nedotknutelnou a úvahy o budoucnosti jsou odstaveny na vedlejší kolej. Otázku, kterou si musíme dnes položit, zní, proč se lidé nedokážou uskromnit a nechávají se unášet jakýmsi svým samopohybem. Jak dokážeme zastavit tento trend směřování moderní společnosti? Za podstatné Václav Havel považuje, aby každý člověk dokázal porozumět sám sobě, aby více bádával po informacích o místě, na kterém žije. Musí si sám uvědomit, co se skrývá pod pojmem řád celkového bytí. Všechny katastrofy a válečné konflikty mají jeden společný impuls, kterým je nedostatek odpovědnosti ke světu a přírodě. Dnešní člověk chápe, že sám odpovídá za své chování, za svou práci, rodinu či firmu, avšak konec světa spatřuje ve formě své smrti, jako by snad jeho mottem byla Gellnerova básnická sbírka *Po nás ať přijde potopa*. Současná civilizace podléhá globalizaci a cokoliv, co se stane někde jinde, má vliv na všechny ostatní. Zastánci zelené politiky jsou dnes odsouváni na okraj společnosti jakožto idealisté ocitající se mimo reálný stav věcí. Globální civilizace se zdá být hluboce ateistickou, postrádající duchovní rozměr života na zemi. Krátkozrakost, která je charakteristická pro dnešní lidstvo, omezuje schopnost člověka reálně pochopit elementární principy duchovního řádu. Náboženství, která dnes existují, hlásají odlišné způsoby řešení současné krize, podíváme-li se však na ně důkladněji, zjistíme, že všechny víry toho mají více společného, než sami připouštějí. Možnou cestou ze současné krize by mohlo být právě hledání jednotných znaků, spojování kultur a vzájemné nalézání východisek, principů, jistot a nadějí.

Je možné, že se vám bude toto řešení zastavení samopohybu, který nás vleče do spárů pekel, zdát naivní, za důležité však Václav Havel považuje univerzální vzpamatování lidského ducha.²⁷

5.5 Obnova občanské společnosti

Zamyslíme-li se, co ve skutečnosti znamená občanská společnost, uvědomíme si, že se jedná o nejvlastnější základ demokracie. Svobodu vlastního projevu jsme ztratili ze dne na den a nyní, po více než čtyřiceti letech, jsme ji dokázali obnovit také přes noc. Občanská společnost je však daleko složitější orgán, který se vyvíjel po staletí. Zároveň se jedná o velice složitou a křehkou koncepci, která je i dnes zahalena řadou tajemství. Obnova tohoto organismu však není otázkou dnů či týdnů, nemůžeme pouze mávnout rukou či vytvořit nějaký zákon, kterých bychom nastartovali její obrození. Položme si možná banální otázku, co je vlastně občanská společnost? Jedná se o společnost, která vytváří obrovské pracovní území, ve kterém se realizuje individuální i skupinová kreativita, jež je na ní přímo postavena. Václav Havel ve svých spisech uvádí tři pilíře, na kterých je občanská společnost postavena.

Prvním pilířem je svobodné sdružování občanů do různých typů organizací, nadací a obecně prospěšných společností až po církve či politické strany. Jaký je vlastně důvod tohoto sdružování? Lidé chtějí společně prosazovat své názory a nápady ve veřejném prostoru, uskutečňování některých plánů je daleko snazší, pokud lidé vzájemně kooperují, než když své podněty realizují jednotlivě. V případě, že se nejedná o ideu čistě podnikatelskou či výdělečnou, je nutné, aby se stát postavil na stranu občana a jeho práci podporoval. Druhý pilíř se dá nazvat částečnou decentralizací státu. Občané si volí své zástupce na obecní a krajské úrovni, kteří mají za úkol řešit problémy, jež není nutné rozhodovat na centrální úrovni. Vláda se musí vzdát části svých pravomocí s cílem odstranit nadměrnou úřednickou práci. Třetí pilíř částečně navazuje na předcházející, vláda by měla vytvořit důmyslný systém delegování některých úkolů, které v současné době spravují celostátní organizace. Toto přerozdělení práce by ušetřilo značné množství financí. Neziskové organizace by si samy řídili hospodaření. Daně, které vybírá stát, jsou úměrně vyšší úřednické práci, která je potřebná k vyřešení obrovského množství zbytečných úkonů. Někteří dnešní politici se neradi vzdávají pravomocí, které jim byly uděleny na začátku jejich volebního období. Avšak skutečná občanská společnost je postavena na rozvinutém pluralitním prostředí.

Z jakého důvodu bychom měli usilovat o obnovu občanské společnosti? Za prvé společně s občanskou společností vzniká i pluralita, které vytváří kvalitu. Čím více existuje na sobě nezávislých organizací ve veřejném sektoru, tím snadněji se následně vygeneruje nejlepší a nejoriginálnější iniciativa. Za druhé, čím strukturovanější je občanská společnost, tím méně se lidé stávají závislými na státu a politické podmínky v zemi se postupem času stabilizují. Jen se zamyslete nad tím, co pro každého z nás znamená obměna politické garnitury. Každým rokem se obáváme změn, koalice, které se v současnosti utvářejí, jsou nestabilní a sestavení většiny je čím dál více komplikovanější. Občanská společnost je tedy

²⁷ HAVEL, V. *Projevy a jiné texty z let 1992 - 1999*. 1. vyd. Praha: Terst, 1999. s 699-712. ISBN: 80-7215-093-6

nejlepší pojistkou proti eventuálnímu politickému chaosu. Skutečně nejdůležitějším přínosem občanské společnosti je upevnění vzájemného vztahu mezi lidmi, bůh člověka determinoval k nelhostejnosti k svému lidskému okolí.²⁸

„ Občanská společnost, aspoň jak já ji rozumím, je prostě jednou z velkých příležitostí pro lidskou odpovědnost za svět .“

Václav Havel, Projevy a jiné texty

6. POJETÍ POLITIKY V DÍLE VÁCLAVA HAVLA

6.1 Kritika politických stran aneb nepolitická politika

Zamýšleli jste se někdy, jak by měla být koncipována politická moc v zemi? Považujete za správné, že dáváte svůj hlas nekonkrétním osobám skrývajících se pod rouškou politické sounáležitosti? Václav Havel se téměř po celý svůj život snažil světu prezentovat ideu nepolitické politiky. Mnozí "profesionální" politikové jej považovali za věčného snílka či utopistu a jeho názorům nevěnovali přílišnou váhu.

Za podstatný krok, který by pomohl vyřešit společensko-politickou krizi, Havel považoval depolitizaci stran, politický mandát by měl být předán do rukou nestranických jednotlivců. Obnovení osobní odpovědnosti by mohlo vést k vyšší obezřetnosti, která na současné politické půdě chybí. V dnešní době, kdy státu vládne jedna strana či koalice, je téměř nemožné dohledat "viníka" a zajistit nápravu. Strany, jako takové, by se neměly aktivně zapojovat do politické činnosti z důvodu zvýšené tendence k jejich úplatnosti a nedemokratičnosti. Namísto stran by měly být zřízeny malé nezávislé kluby, jež by byly charakteristické svou otevřeností a dynamičností. Na druhé straně se vytváření politických stran stává ve svobodných společnostech čím dál více univerzálním fenoménem. Jedinou možností, jak vyzvat občany, aby hlasovali pro jednotlivé kandidáty, by byl vládní zásah, který by však omezoval občanské práva a svobody. Takováto situace by nejspíše vyústila v politickou nestabilitu, dovedete si představit, že byste musel svůj politický návrh konzultovat s každým politikem jednotlivě. Tento druh politikaření by se za krátkou dobu vyvinul v nečitelnou líheň korupce, která postavila osobní zájmy nad veřejné. Někteří odborníci hovoří o vládě elit, která by se snažila měnit zákony ve prospěch elity. Je téměř jisté, že kandidáti, kteří ještě nebyli součástí hospodářské výkvětu, by měli mnohem menší šanci na zvolení.

Dalo se tedy předpokládat, že tato nepolitická idea nebude v reálných podmínkách životaschopná. Vývoj polistopadové politiky nasvědčoval rozpadu Občanského fóra a vytvoření velkého množství dalších politických subjektů. Vlivem těchto událostí Václav Havel pozměnil své nazírání a nepolitickou politiku formuloval jako svědomí diktátu.²⁹

²⁸ HAVEL, V. *Projevy a jiné texty z let 1992 - 1999*. 1. vyd. Praha: Terst, 1999. s 848-858. ISBN: 80-7215-093-6.

²⁹ TUCKER, A. *Fenomenologie a politika: Od J. Patočky k V. Havlovi*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1997. s. 201 - 208. ISBN: 80-7198-223-7.

„ Jakýmsi vyvrcholením sdružování a zároveň neodmyslitelnou součástí moderní demokracie a výrazem názorové plurality je sdružování v politických stranách. Bez nich si lze fungující demokratickou společnost těžko představit. Nejsem pochopitelně proti stranám, kdybych byl proti nim, byl bych proti demokracii jako takové. Jsem pouze proti diktatuře stranictví.“

Václav Havel, Letní přemítání

6.2 Diktatura politické byrokracie

Dokáže si vůbec dnešní společnost uvědomit, v jakých politických podmínkách žili jejich předci, co si máme představit pod pojmem totalita či diktatura. Václav Havel se ve svém eseji Moc bezmocných snaží definovat politický systém, který "fungoval" po druhé světové válce až do devadesátých let dvacátého století na území východního bloku. Naprostá většina populace si pojem totalita tradičně spojuje s vládou jedné strany. Politická legitimita této vládnoucí sorty je však odvozena od násilí, díky kterému se dostala na vrchol absurdní pyramidy, a nikoliv od většiny společnosti. Tento politický systém, spíše lokálního charakteru, se tak zdá být těsně svázán životem osob, které ho nastolily, proto ho mnozí považují za dočasný a historický. Skutečný, reálný systém ve kterém žili naši rodiče, byl však odlišný od tohoto pojetí.

Podíváme-li se do historie druhé poloviny 20. století, musíme konstatovat, že totalitní systém prezentovaný sovětskou supervelmocí panoval na celém území tehdejšího východního bloku. Veškeré země spadající pod tuto supervelmoc byly spojovány prorostlou sítí manipulačních nástrojů a totální podřízeností Sovětskému svazu. V porovnání s klasickými totalitními systémy hovoříme o neobvyklé vnější stabilitě. Interní krize, které by mohly vést v izolovaném státě k převratu, byly řešeny vojenskými zásahy zbylých částí bloku. Za nepopíratelné můžeme označit i historické zakotvení onoho systému. Správné pochopení sociálních rozporů doby, z něhož původní hnutí vycházelo, však následně přerostlo v oblundné odcizení od základních myšlenek, na nichž stála dělnická a socialistická hnutí 19. století. Za specifickou Václav Havel také pokládá naprostou pružnost ideologie, který nabývá povahy sekularizovaného náboženství, jež překládá člověku odpověď na jakoukoliv otázku. V době metafyzické krize nabízí člověku snadno dostupný "domov", jedinou podmínkou se stává přijetí dané myšlenky. Za tuto životní jistotu však musí lidstvo zaplatit cenou nejvyšší, abdikací na vlastní rozum, svědomí a odpovědnost. Svědomí jednotlivce přechází do centra moci. Individualita zaniká a určujícím impulsem se stává masa.

V tradičním pojetí diktatury hovoříme o ustálení dočasném, prvky, kterými je společnost stabilizována, mají povahu povrchních švů, jenž poskytují šanci vnějším vlivům. Václav Havel hovoří o systému posttotalitním, v němž sovětská totalita disponovala dokonale propracovanými mechanismy přímé i nepřímé manipulace, díky kterým dokázala jednotně ovládat celou společnost a vytvořit tak zcela nový obraz totalitní kvality. Revoluční klima, které bylo znatelné především v období po druhé světové válce, kdy levicová politika nabývala absolutního maxima, pomalu vyprchalo a čím dál více prosazovala dlouhodobá

koexistence východního bloku se západním světem, což mělo za důsledek spoluutváření globálního osudu celé země, bez ohledu na hlubokou odlišnost obou systémů.³⁰

6.3 Politika a svědomí

Již v dávné minulosti se mnozí filosofové zamýšleli nad obsahem termínu „Přirozený svět“. Také Václav Havel často mluvil o obnově občanské společnosti a navrácení k absolutního horizontu chápání světa. Co si tedy máme představit pod pojmem přirozený svět? Havel hovoří o světě, který je založen na osobních zkušenostech, který má své ráno a večer, své dole a nahoře. Svět, v němž slunce vychází na jedné straně a během dne svou polohu mění, až dospěje ke straně druhé, kde zapadá. Tento svět nám nabízí předpoklad, že existuje něco za hranicí jeho horizontu, něco, co se vymyká normálnímu chápání a přesto dává našemu životu řád a smysl. Považujeme to za zdroj veškerých právních a morálních norem, pravidel a zvyklostí.

Přestože tento svět funguje po celou dobu naší existence, stále se nachází někdo, kdo se snaží překonat jeho hranice, které vnímá jako vězení předpoklady, a nahradit subjektivní absolutno reálným a objektivním jednotlivcem který za svůj primární úkol považuje zabití Boha a následné usednutí na jeho uprázdněný trůn, čímž by dovršil převzetí legitimní moci. Po tomto svržení získává právo na absolutní, nadsubjektivní pravdu, která jediná je ve své podstatě objektivní a univerzální. Toto jednání se ve skutečnosti stává paradoxem, ačkoliv se člověk domnívá, že je schopný pochopit a využít komplexnost přírody, v důsledku zjišťuje míru své nedokonalosti. Lidský tvor se nikdy nemůže stát bohem a jakákoliv hra na něj se zákonitě dané osobě krutě vymstí. Tento neadekvátní vstup do pole transcendentna považuje Havel za typický symbol dnešní civilizace. Rezignace na absolutno, ignorování přirozeného světa a pohrdání imperativy. Tyto znaky plně spadají do sféry vlivu totalitních systémů a jsou pro nás daleko varovnější, než si snad dokáže západní svět vůbec připustit. Neustálým přehlížením a uplatňováním politiky appeasementu se stáváme spoluviníky a vědomě napomáháme k šíření zla a neodpovědnosti.

„Žádné zlo se ještě nepodařilo odstranit tím, že by byly odstraněny jeho symptomy. Je třeba odstranit jeho kauzu.“

Václav Havel, Do různých stran

Za jediný adekvátní způsob rekonstrukce přirozeného světa Václav Havel považoval rehabilitaci individuálních zkušenosti jednotlivce. Za všech okolností musíme nadřadit morální aspekt v politice. Odpovědnost dle jeho mínění opět navrátí smysl lidské pospolitosti a obsah lidské řeči. Podstatné je důvěřovat svému vlastnímu svědomí více než nereálným utopickým spekulacím a nevytvářet si umělou odpovědnost. V žádném případě si nesmíme navozovat pocit studu, naopak schopnost milovat, tolerovat a soucítit rozvíjí základní rozměry lidství. Jedině naprosté podřízení vlastnímu rozumu nás může dovést k pravdě jako bytostné

³⁰ HAVEL, V. Moc bezmocných. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1990. s. 5-8. ISBN: 80-7106-005-5.

zkušenosti. Nejlepší obranou proti totalitě je naprosté vypuzení z vlastní duše. Nebude-li na světě žádný předvoj či extrémní výhonek, ztratí tato fanatická myšlenka půdu pod nohama. V případě, že se nám podaří obnovit lidskou společnost, zároveň postavíme tu nejpřirozenější hráz každé neodpovědnosti.³¹

6.4 Cesta politické odpovědnosti

Co znamená politika v životě dnešního občana? Je to nějaký úzký a izolovaný jev dnešní společnosti, který nemá nic společného s reálným bytím na tomto světě? Nikoliv. V celkovém důsledku se politika přímo dotýká každého z nás, ať už máme na mysli pocit právní jistoty, občanské spravedlnosti či hospodářské a sociální poměry. Politika přímo zasahuje do života člověka, avšak všichni zároveň ji ovlivňujeme. Václav Havel označuje politické dění za odraz zrcadla obecných poměrů ve společnosti. Je-li toto tvrzení pravdivé, musí nám v mysli vyvstat otázka, zdali existuje nějaká možnost nápravy. Václav Havel nabízí dvě možné varianty chování. V prvním případě nebudeme dělat nic, zůstaneme pasivní, jelikož se domníváme, že jsme příliš slabí, abychom dokázali změnit tok událostí v naší zemi. Jsme příliš líní a raději půjdeme cestou nejmenšího odporu, abychom nemuseli překonávat překážky, které nám do cesty staví současná politická garnitura. Volba naprosté lidské odevzdanosti ve skutečnosti znamená ztrátu ideálů demokracie a svobody, které jsme získali po roce 1989, a o nichž jsme dlouhá léta snili. Individuální a společenská rezignace vede k předání politické moci do rukou totalitních vládců, jež dříve nebo později zavedou politiku násilí. Za správné řešení Havel považuje aktivní účast na věcech veřejných, to nejmenší, co můžeme udělat pro nápravu, je hojná účast ve volbách. Zároveň bychom měli pozorně sledovat politické dění, všimnout si jednotlivých politiků a politických stran, číst jejich programy a posléze vybrat ty osobnosti, které to myslí nejpoctivěji a působí nejméně nevěrohodněji. Politická odpovědnost také spočívá ve vzájemné snášenlivosti, toleranci a respektu.

Důležitým aspektem politiky je také umění správného sdružování, existuje obrovské množství způsobů jak spojit naše síly, ať už na úrovni profesní, náboženské, kulturní, odborové, politické či ekonomické. V žádném případě nesmíme dovolit sdružování, založené pouze na kolektivistickém principu, které zavrhuje osobní iniciativu a odpovědnost jednotlivce transformuje na odpovědnost masy. V tomto případě by hrozilo zničení základů občanské společnosti a nastolení oddanosti tupé smečce. Ve chvíli, kdy se každý z nás bude cítit jedinečnou lidskou bytostí a zároveň sebevědomým občanem, jenž je odpovědný za stav vlastního státu, pak budeme mít všichni důvod k naději. Za žádných okolností nesmíme dovolit abdikaci vlastního rozumu, přehlížení a nevměšování se do politických záležitostí způsobí fakt, že ztratíme své právo žít svobodně a demokraticky. Pokusme se promítnout svou dobrou vůli do činů, které se nakonec se svými důsledky obrátí ve prospěch nás všech.³²

³¹ HAVEL, V. Do různých stran: Eseje a články z let 1983-1989. 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 1990. s. 41 - 60. ISBN: 80-7106-000-3.

³² HAVEL, V. *Projevy a jiné texty z let 1992 - 1999*. 1. vyd. Praha: Terst, 1999. s. 756-761. ISBN: 80-7215-093-6.

7. POJETÍ SVOBODY A DEMOKRACIE U VÁCLAVA HAVLA

7.1 Cesta svobody a demokracie

Představili jste si někdy, jak obtížné je přecházet z jednoho politického systému na druhý. V mnoha ohledech se dokáže společnost rychle aklimatizovat, některé změny týkající se přechodu mohou být vykonány téměř okamžitě, zatímco ostatní musí projít dlouhým a komplikovaným vývojem. Čím si však můžeme být jisti, že tyto transformace se ve většině případů neobejdou bez větších či menších otřesů. Dnes se mnohdy bortí celá řada jistot, o kterých jsme sice věděli, že omezují naše práva a svobody, ale i přesto jsme na ně byli do jisté míry zvyklí. Velké množství z nás si ani nedokáže uvědomit, kolika nároky na odpovědnost je naše svoboda provázena, a proto se snaží za každou cenu držet dřívějších návyků a vědomě rezignují na individuální odpovědnost. Václav Havel ve svých esejích vytyčuje určité hodnoty, které by měli stát základními kameny každé demokratické společnosti. Především se jedná o úctu k lidským právům, idea právního státu, respekt k demokratickým institucím, principy tržní ekonomiky, ochrana duchovního a kulturního dědictví národa a tvorba občanské společnosti.

Havel popisuje demokracii jako cestu a celoživotní pouť, která nikdy nekončí, která je neustálým hledáním, tázáním a trvalým dialogem ideálu se skutečností. Mnozí z nás se mylně domnívají, že na začátku cesty, po které jsme se vydali, by měl být nějaký hotový, přesný a nezměnitelný koncept lepšího světa. I budování státu nikdy nekončí, jedná se o živoucí proces plný nečekaných zvrátů a dramát, která nám v žádném okamžiku nedávají pocit, že jsme toto dílo dokončili. Na začátku nové epochy společnosti musíme všichni dohromady začít pěstovat nové a lepší mravní klima v zemi. Nesmíme si například myslet, že tržní ekonomika nám dává právo libovolně se obohacovat na úkor druhých a že demokracie a svoboda umožňuje komukoliv ohrožovat životy spoluobčanů. Právo jako takové, kvalita jeho uplatňování a míra úcty k němu se odvíjí od síly mravních hodnot. Václav Havel odkazuje na Tomáše Garrigua Masaryka, jenž tvrdil, že demokracie musí mít především podobu diskuze a za žádných okolností nesmíme připustit, aby se její forma změnila v boj mezi mocnými. Je to občanské společnost, která tvoří jádro naší demokracie, a proto se musíme neustále snažit, abychom nesešli z této nekonečné cesty.³³

7.2 Obrana demokracie

Zamyslíme-li se nad dějinami našeho národa, musíme konstatovat, že naše společnost prošla během historie různými druhy zla, se kterými se nakonec dokázala vždy více či méně vypořádat. Na druhou stranu musíme mít na paměti, že zlo jako takové se v dnešním světě stále vyskytuje a náš boj tedy nemůžeme nikdy považovat za ukončený. Ve chvíli, kdy jej vyhodíme dveřmi, se k nám nenápadně začne vracet oknem. Václav Havel poukazuje na

³³ HAVEL, V. *Projevy a jiné texty z let 1992 - 1999*. 1. vyd. Praha: Terst, 1999. s 547-559. ISBN: 80-7215-093-6.

skutečnost, že se nám sice podařilo rozbít zeď, která nás oddělovala od demokratické Evropy, ale zároveň tolerujeme, že kolem nás a mezi námi vyrůstají nové zdi, o nic lepší než ty, které padly. Tato omezení nového věku neoddelují pouze člověka od člověka či sociální skupiny, ale v hojně míře začínají oddělovat i skupiny etnické. Celá společnost se čím dál více radikalizuje a vytváří nepřátelské xenofobní klima, rostoucí protirasové tendence způsobují rozkládání demokratické společnosti. Mnozí z nás dávají stále viditelněji průchod vlastnímu latentnímu rasismu či předstírají, že ho u jiných nevidí. Důkazem tohoto jednání jsou i legální sdružení či politické strany, které otevřeně propagují rasovou politiku, která byla prezentována nacistickým Německem a Adolfem Hitlerem. Jako bychom zapomněli, že měřítkem kvality demokracie je poměr k menšině, a začali znovu věřit v historicky neblahou ideu práv většiny. Není možné, abychom se navenek tvářili jako moderní demokratický národ respektující základní lidská práva a svobody a ve skutečnosti přivírali oči nad smutnou realitou, v níž jsou menšiny žijící na území našeho státu ponižovány či dokonce ohrožovány na životech. Čím dál jasněji se začíná projevovat ono sebeničivé čechákovství, krátkozraká starost pouze o vlastní část vesmíru. Ideál jedince starající ho se pouze o sebe převažuje nad snahou uskutečnění tvora společenského. Ve chvíli, kdy selže náš rozum a vlastní svědomí, není nic jednoduššího, než se alibisticky schovávat za vlastní národnost.

V tomto prostředí zdí a plotů či pohrdavého vztahu k jakékoliv jinakosti bývají vlastnosti jako laskavost, vlídnost a nezištnost nejednou terčem tichého posměchu. Duch těchto zdí zla má ve skutečnosti jediný důsledek: ničení základů demokratické společnosti, mezi které patří občanská rovnost, úcta k nezcizitelným lidským právům, vůle k soužití a respekt ke kulturní odlišnosti. Je třeba čelit tomuto duchu. Za pomoci síly této společnosti musíme obklíčit toto zlo svými lepšími vlastnostmi a systematicky bortit po velkých zdech i zdi malé, které se pokouší rekonstruovat tento duch na prázdných prostranstvích. Důkazem našeho snažení může být i přijetí České republiky do Severoatlantické aliance, které se po letech váhání začíná otevírat novým evropským demokraciím. Konečně držíme ve svých rukou záruku vlastní bezpečnosti jako plnohodnotný člen systému kolektivní obrany demokratických hodnot. V případě, že se budeme ubírat cestou demokracie, musíme se pokusit oprostit od xenofobních zvyklostí a přijmout ideu světa bez zdí mezi lidmi, různými náboženstvími, různými barvami pleti a různých tradic a zvyklostí.³⁴

7.3 Od revoluce k demokracii

Těžko lze uvěřit, že už uběhlo více jako dvacet let od revoluce, která přinesla Čechům a Slovákům svobodu. Mnozí z vás by se nejspíše ozvali a doplnili mou formulaci o demokracii. Záměrně jsem však tento termín nepoužil, neboť stejně jako Václav Havel, tak i já zastávám názor, že demokracii nelze ve společnosti nastavit ze dne na den pouhým zákonem, nýbrž se jedná o dlouhodobou cestu s nejasným cílem. Domnívám se, že se nemýlím, pokud tvrdím, že část občanů je znepokojena nenaplněním polistopadových očekávání. Atmosféra revoluce byla spojena s velkým okruhem představ a nadějí, které

³⁴ HAVEL, V. *Projevy a jiné texty z let 1992 - 1999*. 1. vyd. Praha: Terst, 1999. s 816-825. ISBN: 80-7215-093-6.

přesahují pouhé proměny institucí, nelze je vtělit do zákonů či vyhlášek nebo zobrazit souborem statistických údajů, jež představují míru kvality života v tomto státě. Mnozí z nás doufali, že se stane něco významného, co naruší základy staré nefungující společnosti a budou zasazeny nové, na kterých se urychleně postaví nový demokratický stát respektující nezaměnitelná práva a svobody. Domnívali jsme se, že se něco významně změní i v samotném způsobu lidského života. Vypadalo to, že lidé začnou vystupovat ze sobeckých nor, do kterých je zahrnala minulá nedemokratická vláda, a budou chtít svůj společenský život povýšit k lidštějším obrysům. Růžové brýle nám malovaly nerealistické obrazy světa, v němž lidé nebudou zlí a už navždy si v sobě uchovají pocit onoho bratrství. Věřili jsme v určitou lidskou renesanci, která nás dokáže přiblížit k vzájemné toleranci, solidaritě a obyčejné ohleduplnosti. Václav Havel plně chápal zklamání těch, kteří takovou renesanci v naší zemi nepozorovali. K výrazné radosti nad duchovním a morálním stavem naší společnosti důvody taky nemáme. Sametová revoluce nevedla k výraznějšímu omezení kriminality a značná část občanstva je nakažena bacilem rasismu. Havel pokaždé tvrdil, že demokracie platí pro všechny stejnou měrou a tam, kde končí práva jednoho, tam začínají práva druhého. Někteří lidé se mylně domnívali, že demokracie přináší lidem absolutní svobodu, že si každý z nás bude moci dělat, co se mu zlíbí bez ohledu na ostatní členy společnosti. Demokracie je především individuální odpovědnost nás všech. Velké množství lidí, kterým se zhroutil dosavadní systém jistot a kteří si nedokázali vytvořit strukturu novou či se s novou strukturou jistot identifikovat, podléhá populistickým slovům a slibům extremistických pseudovůdců národa. Radikalizace společnosti nevěští nic dobrého a stává se obtížně překročitelnou překážkou na cestě k demokracii.

Těmto znepokojujícím jevům se pochopitelně snaží náš parlament, vláda, politické strany a další organismy rodící se občanské společnosti konkrétními způsoby čelit. Někdy úspěšněji a někdy hůře. Musíme si však uvědomit, že pouze v příznivých klimatických podmínkách mají tyto konkrétní kroky šanci zabraňovat nespravedlnosti a zlu. Mravní obroda národa nemůže být prováděna přijímáním zákonů či zřízením podivného Ministerstva pro pěstování občanské společnosti. Lze tedy vůbec něco dělat? Anebo se tímto problémem nemusíme zabývat a budeme doufat, že další hospodářská a politická stabilizace povede v postupnému zlepšení poměrů?

Václav Havel byl vždy hluboce přesvědčen, že nesmíme propadnout pasivitě a očekávat samovolnou nápravu lidského bytí. Nesmírný vliv na obecné společenské klima má politická kultura. Je velmi důležité, co politici říkají veřejnosti, do jaké míry zdůrazňují a vysvětlují obsah a význam všech základních duchovních, morálních a občanských hodnot. Občas se domnívají, že toto prohlubování důvěry v občany je zbytečné, avšak realita vypadá zcela odlišně. Právě upevňování a neustálé opakování těchto hodnot vede k ukotvení v samotném lidském chápání a vnímání světa. Stejně důležité, ne-li podstatnější je způsob tohoto sdělování, tím máme na mysli způsob přístupu k různým dobrým či špatným jevům. Havel hovoří o hledání vzájemné shody a volbě vhodného stylu počínání. Schopnost naslouchání občanům a hledání nových možností nápravy považuje za zcela apriorní. Je potřebné zrušit určité formy chování politických stran, jež se domnívají, že převzaly funkci monopolu poznání a pravdy. Samotná moc se nikdy nesmí stát pouze cílem, nýbrž

prostředníkem k prosazování určitých dobrých věcí. Hlas jednotlivců, skupin či nevládních organizací, stejně jako hlas vzdělavců a odborníků nesmí být zavrhován a chápán jako cosi méně hodnotného. Strany, které nenaslouchají svému okolí a neabsorbují užitečné připomínky, se stávají pouhými výtahy k moci, jež postupně chřadnou a upadají. Také oslabený vztah politika k právu má svůj zákonitý důsledek v tom, že ani občan nedbá právním nařízením. Považuji to zcela za racionální, proč bychom měli my dodržovat zákony a normy, když nejvyšší představitelé státu tato práva nerespektují a povyšují se nad ostatní členy společnosti. Dle Václava Havla by se měli vzdělavci a politici zasadit o šíření naděje, nikoliv způsobem populistických slibů či sebeobelhávání. Rozumí tím schopnost hledání dobrého směru a schopnost přesvědčovat veřejnost, že cesta dobrým směrem je reálná. Uskutečňování konkrétních věcí v nejrůznějších sférách společenského i soukromého života se bude daleko lépe dařit, budeme-li žít a pracovat v lepším ovzduším s dobrým duchem naděje.³⁵

³⁵ HAVEL, V. *Projevy a jiné texty z let 1992 - 1999*. 1. vyd. Praha: Terst, 1999. s 320-335. ISBN: 80-7215-093-6.

POKUS

O

SROVNÁNÍ

8. POKUS O SROVNÁNÍ - MASARYK A HAVEL

8.1 Život a osud

V případě, že bychom pátrali po rodinném zázemí obou těchto výrazných osobností moderních českých dějin, došli bychom k závěru, že každý z nich přišel na tento svět v zcela rozlišných životních a sociálních podmínkách. Generační rozdíl, který panoval mezi oběma státníky, byl značný a také doba do níž vstupovaly, vykazovala odlišné atributy. Mnozí historikové nedokážou přenést přes srdce, že takový významný inteligent, kterým dozajista profesor Masaryk byl, pocházel z rodiny pologramotného kočího. Často se připomíná smíšené nacionální prostředí. Nepříliš dobrá ekonomická situace je považována za jeden z největších rozdílů. Zatímco Masaryk si musel už začátku zvykat na asketismus, Havel se narodil jako potomek významného prvorepublikového podnikatele. Luxus a přepych, který mohl kolem sebe od malička sledovat, však neměl výrazný vliv na jeho pozdější vnímání reality. Společností se často mylně šířila informace, že Havel žil mimo skutečnou finanční úroveň, v níž vyrůstali ostatní občané socialistického Československa. Pravdou je, že za svou výraznou publikační činnost dostával honorář, o kterém by se mohlo zdát mnoha lidem. Na druhou stranu tyto peníze využíval v souvislosti s Chartou 77, mnozí signatáři, kteří se vlivem absurdních okolností ocitli v žaláři, nemohli hmotně zajistit své rodiny, a proto Havel přispíval nemalé částky lidem, jejichž blízcí si museli za svůj boj o lidské práva a svobody odpykávat nesmyslné tresty ve vězení.

Z hlediska víry a náboženství panovala o obou v mnohém shoda, Masaryk se stal horlivým katolíkem již v dětství, zatímco Havel se k duchovnu oficiálně přiklonil až ve výkonu trestu, při němž se setkal s dalším politickým vězněm Dominikem Dukou, pozdějším pražským arcibiskupem. Jistou podobnost můžeme sledovat i v oblasti vzdělání. Havel nemohl pro svůj původ a názory studovat vytoužené humanitní vědy, příležitosti se mu dostalo až v šedesátých letech, kdy docházelo k uvolnění a přechodu k posttotalitnímu režimu. Masarykova cesta ke vzdělání byla daleko snazší, i když i on bilancoval mezi tenkou hranicí vyloučení. Tehdejší morálka nařizovala všem studentům gymnázia chodit ke zpovědi, sám Masaryk se s touto konvencí neztotožňoval, dokonce prostudoval celý Nový zákon, ale žádnou zmínku, která by nařizovala zpověď, v bibli nenašel. Za totožné můžeme považovat i všeobecné zahraniční povědomí, je paradoxem, že oba dva byli daleko známějšími za hranicemi státu, než doma. Havel se proslavil především v šedesátých letech, kdy mu v čase Pražského jara začaly vycházet jeho divadelní hry, v literatuře už navždy bude považován za hlavního představitele českého a světového absurdního dramatu, například jeho hra Zahradní slavnost jej postavila do společnosti Samuela Becketta či Artura Adamova. V období normalizace se nejvíce věnoval politicko-humanistickým esejům. Podle mnohých odborníků je jeho kniha Moc bezmocných společně s Otázkou viny od Karla Jasperse považována za nejvýznamnější lidsko-právní dílo 20. století. Sám Havel byl překvapen, jaký ohlas měla tato publikace v zahraničí a převážně v Polsku, kde jí tehdejší disidenti chápali jako impuls českému národu k politické změně. Masaryk si získal uznání světa především svými knihami o Rusku, ironií osudu byly tyto monografie právě na území carského režimu zakázány a nesměly se číst. Velkou pozornost vyvolal také jeho boj za žida Leopolda Hilsnera, proti

němuž byl veden nesmyslný vykonstruovaný proces. Masaryk dokázal urputně bojovat proti tehdejší silné vlně českého antisemitismu a dosáhl nového procesu, v němž se dokázalo, že Hilsner nemá nic společného s vraždou Anežky Hružové. Všeobecně známe bylo jeho počínání na jazykovědné úrovni, když označil do té doby posvátné národní relikvie, mám tím na mysli Rukopis zelenohorský a královédvorský, za padělky.

Za rozdílný můžeme označit jejich způsob boje, u Masaryka za samostatnost Československého státu a u Havla za svobodu a nastolení demokratického zřízení. Zatímco Masaryk cestoval po celé Evropě i Americe a pokoušel se spojence přesvědčit, že pro střední Evropu bude nejlepší, když Rakousko-Uhersko padne, Havel se snažil porazit komunistickou zvlášť zevnitř. On sám nikdy nedokázal opustit svou rodnou vlast a odcestovat na západ, právě láska k domovu jej neustále nutila angažovat se v otázkách lidských práv. Dokonce i v době, kdy komunisté v rámci akce asanace vypudili řadu politicky nespolehlivých občanů, si Havel nepřipustil, že by měl být násilně vyhoštěn z republiky. Toto rozhodnutí ho ve svém důsledku odsoudilo k mnoha letům vězení. Je velice složité srovnávat jejich boj, oba dva žili v zcela rozdílném období a také politické a mocenské rozvrstvení světa bylo naprosto odlišné. Nakonec však dokázali prosadit své názory a zájmy, čímž si navždy získali respekt a úctu celého světa. Je víceméně symbolické, že se Havel narodil těsně před smrtí Tomáše Masaryka, jakoby snad svět cítil potřebu reagovat na odchod velkého humanisty a demokrata. Ať už to vnímáte jakkoliv, musíme všichni uznat, oba dva se výrazným způsobem zapsali do dějin moderního československého, potažmo českého státu a můžeme je hrdě postavit k dalším významným českým humanistům, mezi které řadíme například Jana Amose Komenského či náboženského reformátora Jana Husa.

8.2 Politika a demokracie

Budeme-li hovořit o politické kariéře, okamžitě si uvědomíme obrovskou propast, která oba dva muže rozdělovala. Masaryk se v politice cítil jako doma, již před svým nástupem na pozici prezidenta dlouhá léta působil jako poslanec říšského sněmu, což mu umožnilo získat obrovské zkušenosti v oblasti diplomacie, které následně využil při svých zahraničních cestách, na nichž diskutoval s nejvyššími státníky o smyslu českého národa a jeho samostatnosti. Za Masarykovým vstupem do vrcholné politiky stály jeho neutuchající boje a polemiky, kterými se snažil ostatní přivést na stanu pravdy a spravedlnosti. Politiku chápal jako poesii, čím jiným by měla být pravá politika, nežli vědomé formováním lidí a utváření skutečného života. Za důkaz jeho politické síly můžeme označit i jeho úspěšné jednání o změně pravomocí, jež mu zaručovala první československá ústava. Sám se nedokázal smířit s pouhou reprezentativní rolí, která by mu neumožňovala přímo vstupovat do politických událostí. Masaryk odjakživa patřil k velkým zastáncům demokracie, na druhou stranu si plně uvědomoval její chyby, které je nutné napravit. Za nezbytné považoval mravní a politickou výchovu voličstva, slušní a opravdoví lidé se vychovávají rodinou, školami, církvemi, státní správou a žurnalistikou. Politické strany nikdy nesmí propadnout stranickému sobectví, naopak musí mít stále na paměti, aby za své poslance a úředníky vybíraly pouze slušné, politicky schopné a vzdělané muže a ženy. Politika a demokracie byla stvořena jen pro

ty nejlepší a nejvybranější, jedná o velice důležitou práci, kterou by měli lidé dostávat za odměnu.

"Politická cesta" Václava Havla začala po roce 1968, ačkoli byla tato činnost pro něj velice nezvyklá, sám si uvědomil, že nelze pouze pasivně přihlížet a nevědomky asistovat boření ideálu socialismu s lidskou tváří. Svou politickou aktivitu si spíše představoval v odhalování pravdy a podepisování petic. O reálném vstupu do některých z politických stran nikdy neuvažoval. Na skutečné politické kolbiště však vstupuje 1. ledna 1977, kdy společně s dalšími signatáři vymýšlí Chartu 77. Ačkoliv se mnozí domnívají, že charta primárně vznikla za účelem vytvoření opoziční síly, reálnou podstatou této listiny bylo poukázání na nedodržování základních lidských práv, ke kterým se tehdejší socialistické Československo zavázalo. Sám Havel jednoznačně reagoval tak, že jeho cílem nikdy nebylo vytvoření protivládní síly, jež by měla konkurovat tehdejší komunistické straně. Po roce 1989 se naplno projevil Havlův největší politický nedostatek, i přestože zastával jednu z nejvyšších státních funkcí, sám si nikdy nepřipouštěl, že by byl politikem v pravém slova smyslu. Absence důležitých politických zkušeností v oblasti diplomacie a umění kompromisu se nepříjemně podepsala na jeho obrazu, který si vytvářel svým konáním na domácí politické scéně. V zahraničí ovšem dosahoval neuvěřitelných úspěchů, řada významných státníků a kulturních představitelů se předháněla, aby se s ním mohla potkat. Ani po Sametové revoluci neutuchala jeho snaha bránit lidská práva, známá je jeho podpora dalším zahraničním disidentům. Několikrát byl dokonce nominován na Nobelovu cenu míru. V roli nejvyššího státníka neustále glosoval veškeré dění, jeho snaha reagovat na křivdy, kterých bylo páčáno i v době rané demokracie, se zdála nekonečnou.

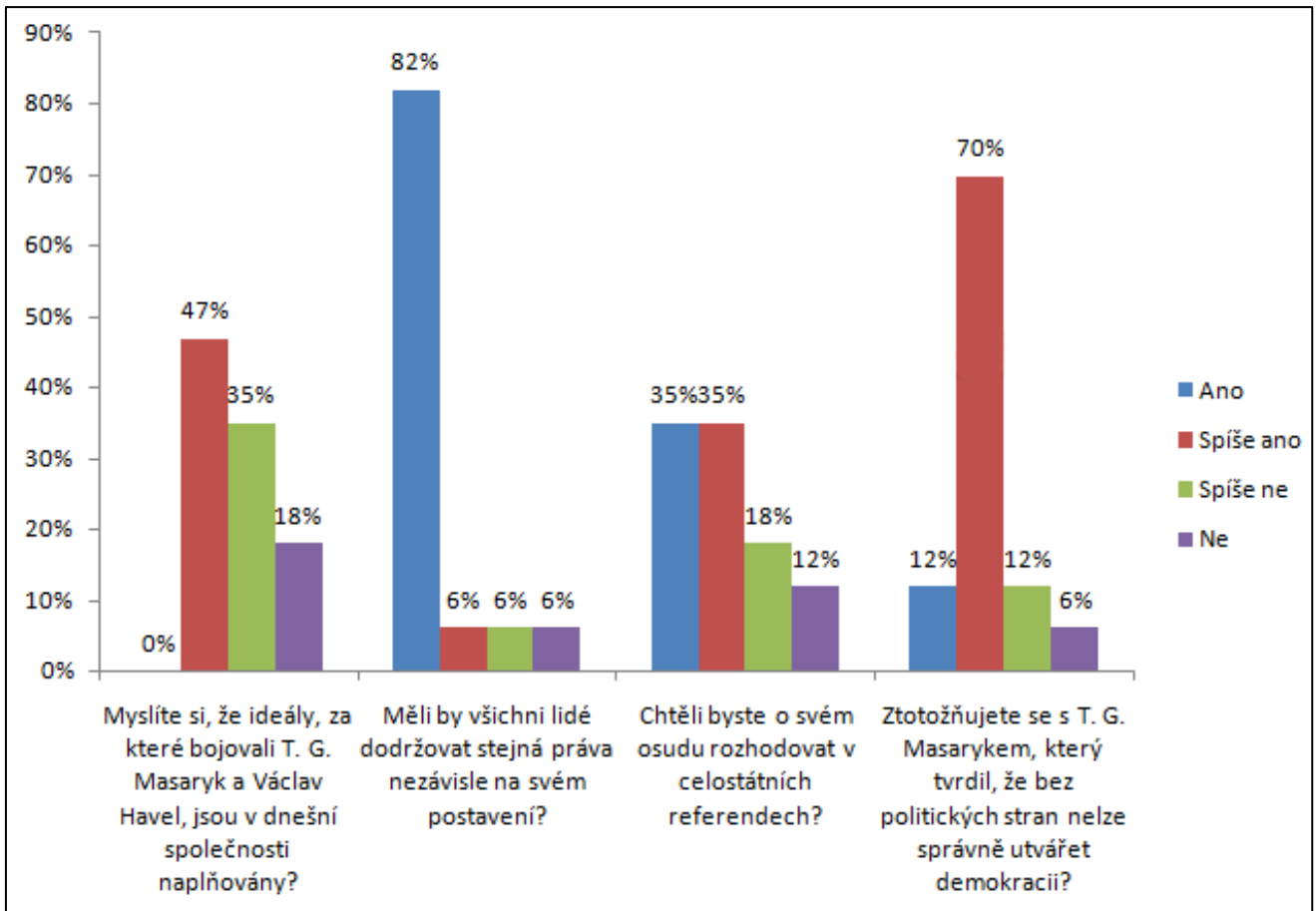
Stejně jako Masaryk, tak i Havel chápal politiku především jako odraz morálky a svědomí. Skutečný zdroj politiky spatřoval v mravní sféře a pravdu považoval za nejelementárnější základ. Dokonce se ztotožňoval s Masarykovou celoživotní myšlenkou, že za pravdu je třeba osobně ručit, jen tak je možné přesvědčit lidstvo o správné myšlence. Jeho slova Havel chápal jako výzvu k tomu, abychom se nebáli jít proti všem, abychom se za všech okolností snažili bránit proti nespravedlnostem, které kolem sebe pozorujeme a abychom se nikdy nebáli říkat pravdu a vždy si za ni stály. Společným znakem byla jejich snaha vytvářet mezinárodní politiku, neboť českou otázku považovali za evropskou, ne-li světovou. Dobře si uvědomovali, že pouhé centrální soustředění vede k nacionalismu, jenž v historii mnohokrát přerost ve vládu jedné osoby a zřízení totalitního režimu. Všude okolo nás žijí lidé, se kterými jsme v neustálé interakci, Česká republika vychází ze společných evropských kořenů, člověk nebyl stvořen, aby žil v izolaci od okolního světa, naopak svými činy ovlivňuje ostatní. I my máme právo vstupovat do diskuze a spoluutvářet podobu Evropy a světa. Všechny státy včetně nás jsou zodpovědné za globální mír a spravedlnost. Naše lhostejnost k jiným může mít ostatně jediný možný následek: lhostejnost jiných k nám. Osobně považuji za průsečík jejich myšlenek a názorů pohled na politiku budoucnosti. Ani jeden z nich se nedomníval, že by měla být politika vytvářena pouze na určité časové období, nebo by měla řešit konkrétní problém. Oba dva cítili určitou odpovědnost za další generace, existovala zde jistá snaha vytvořit stát, který by se stal jejich domovem. Havlovu ekologickou tendenci pociťoval téměř každý, naprosto se mu přičila myšlenka, že bychom měli žít pouze pro přítomnost a na

budoucnost neměli brát ohled. Vždy ostře kritizoval lidskou nenasytost a touhu po penězích, která v mnoha případech vedla k zhoršení lidského prostředí a podmínek života na zemi. Totožná byla i jejich cesta demokracie, jejíž směr spatřovali v neustálých reformách. Nikdy netvrdili, že tento koncept vlády lidu, nabude svého konce, pouze trpělivou a poctivou prací lze utvářet moderní společnost, jejíž kvalita bude odvozena od míry svobody, pravdy, lásky a spravedlnosti. Snažili se nabádat občany, aby nikdy neseštopili z této cesty a nezačali naslouchat pseudovůdcům, kterým nikdy nejde o dobro národa, naopak veškeré své aktivity mají pečlivě promyšlené tak, aby přinesly pouze individuální prospěch. Jejich vztah k diktatuře a totalitarismu byl zcela negativní, vládu, která je založena na násilí a kolektivní ideologii, jež ve svém důsledku způsobuje vytvoření hloupého a naprosto oddaného stáda, odsuzovali a nikdy nepřijali jako legitimní. Za správný základ státu a celé společnosti považovali spojení svobodně myslících jedinců, kteří si sami uvědomují své přirozené já. Naopak odsuzovali osoby, jež se povyšovaly nad ostatní a hlásaly svou nepopiratelnou vyšší životní podstatu. Mluvím o lidech, kteří překračovali hranice přirozeného světa a usedali na místo boha, z něhož hlásili "absolutní pravdu". Masaryk i Havel si dobře uvědomovali zlo, jež bylo uloženo v myšlenkách těchto demagogů, a za všech okolností se snažili apelovat na lidské svědomí a vnímání morálních hodnot, které považovali za nedotknutelné. Neustále poukazovali na sílu umění populismu a vědomého převrácení reality, jež způsobovala, že racionální jedinci přestávali vnímat skutečný stav problému a svobodně předávali svůj život a rozum do rukou fanatiků a pomatenců. Není nutné pokořit hranice lidského chápání, metafyzická existence je zahalena do množství záhad a tajemství, které člověk nemůže zdaleka pochopit, zůstává nám pouze samotná důvěra v pravdu a životní spravedlnost. Pravidla, jež byla vytvořena, fungují, a proto bychom se neměli pokoušet o změnu, která ve svém důsledku povede pouze k zhoršení situace. Vnímejme svět takový, jak se nám jeví, nesnažme se zrušit přírodní zákony, kterými se řídili i naši předci a respektovali je.

Česká historie není příliš bohatá na výrazné osobnosti, které se zasadily o svobodu, demokracii a samostatnost státu. Proto se domnívám, že je velmi důležité vracet se k těmto lidem a brát si z nich příklad. Jak Tomáš Garrigue Masaryk, tak Václav Havel jsou vzácnými příklady lidskosti, které nemají v našich dějinách obdoby a mohou nám sloužit jako nekonečná studna inspirace. Mnozí odborníci zastávají názor, že nelze srovnávat tyto postavy nebo snad určit, čí konání bylo pro vývoj české státnosti podstatnější. Dle mého názoru oba ukázali svou statečnost, smysl pro spravedlnost a schopnost obětovat pravdě i svůj vlastní život. Veškeré chování podrobovali svému svědomí a pocit vlastního blaha nahradili pocitem národní sounáležitosti. V dnešní době, kdy se mnozí soustřeďují pouze na své osobní dobro a nerespektují okolní svět, se tyto myšlenky stávají čím dál více aktuálnějšími. Jakoby ze současného světa vyprchala ona základní slušnost a snaha dodržovat elementární morální zákony. Řada lidí se pokouší obelhat své svědomí s cílem zdůvodnit si špatné kroky, jež během svého bytí udělala. Vidina lehce nabytého majetku převyšuje poctivou a trpělivou práci. Při své snaze zbohatnout neuznáváme práva našich spoluobčanů a nebereme ohled ani přírodní bohatství, které ničíme bez ohledu na budoucí generace, jež přijdou po naší smrti. Z těchto důvodů bychom měli všichni pociťovat obrovskou odpovědnost k ideálům, které do našich rukou vložili. Pokud budeme stále věřit, že pravda, láska a svoboda zvítězí nad lží, nenávistí a životem v zajetí, tak má lidstvo velkou naději na spokojený život.

**VYUŽITÍ
TÉMATU
VE
VZDĚLÁVACÍM
PROCESU**

9.1 „Listopad 89 neskončil, odpovědnost za svou budoucnost držíme ve svých rukou a cestu demokracie neopustíme,“ tvrdí současná generace studentů.

Když jsem začínal psát svou bakalářskou práci, nedokázal jsem si dost dobře představit, jakým způsobem bych měl správně koncipovat poslední oddíl věnující se využití daného tématu ve vzdělávacím procesu. V hlavě jsem si pohrával s mnoha variantami, ale pokaždé jsem došel k závěru, že konečná realizace by byla velice obtížná, ne-li nemožná. Také jsem neustále propadal pocitu strachu, obával jsem se, že současná mladá generace ovlivněná politickou krizí bude znechucena naším vývojem a odsouzena k apatii. Nakonec jsem dospěl k závěru, že je důležité zjistit, zdali mají studenti stále důvěru v demokracii a zastávají ideály, za které bojovali jejich rodiče. Jako cílovou skupinu jsem zvolil maturitní ročník na všeobecném gymnáziu v Jeseníku. Ještě před návštěvou výše zmíněné střední školy jsem si připravil dotazník, ve kterém mělo 26 studentů určit míru svého přesvědčení u několika otázek. Následně jsem si uvědomil, že pouhé zaškrtnutí odpovědi nemohu považovat za dostatečnou možnost vyjádření se k danému tématu, a proto jsem vymyslel další úkol. Žáci si mohli vybrat jakoukoliv otázku z dotazníku a přepracovat ji v krátkou slohovou práci ve formě zamyšlení. K mému překvapení brali studenti plnění úkolu velice seriózně a i přes krátký čas, ve kterém museli mé zadání splnit, se jim podařilo přenést své myšlenky a názory do písemné podoby. Nyní se pokusím jejich postoje a stanoviska analyzovat.

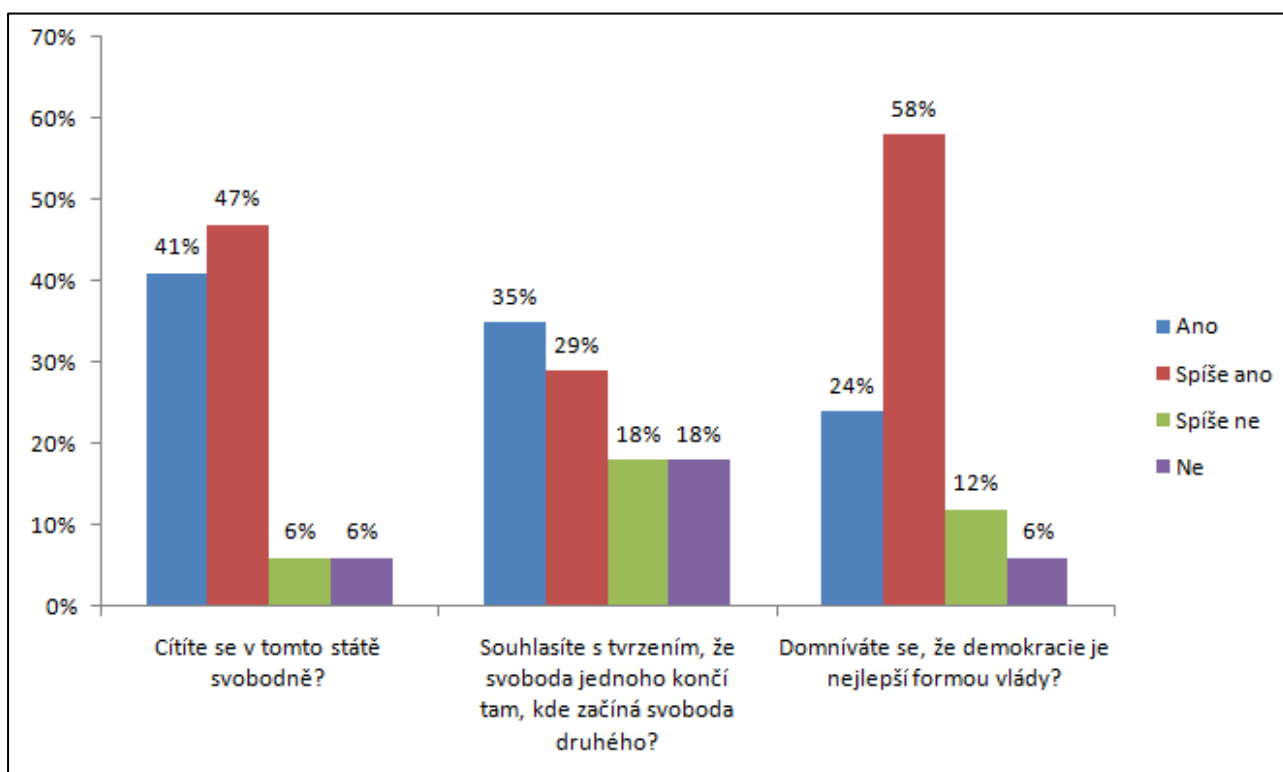
Ačkoliv se tito mladí lidé narodili už ve svobodné České republice a stejně jako já nezažili události, které předcházely listopadu 1989, uvědomují si, že život prožitý v zajetí a strachu nelze považovat za důstojný. I přestože tomu není tak dlouho, co byla takřka celá společnost řízena komunistickou stranou, která nerespektovala základní lidská práva a

svobody, a za jedinou správnou filosofií byla označována marxisticko-leninská ideologie, si dnešní mládež těžko dokáže představit svět, v němž by nemohla svobodně vyjadřovat své názory, poslouchat oblíbenou hudbu či studovat. „Jsem moc rád, že žiji v současné České republice a nemusel jsem prožít nic z toho, co se tu dělo v minulém století. Představa, že jsem utlačován, nebo dokonce označen za něco, co je pod úrovní člověka, kvůli tomu, že vyznávám určitý druh náboženství, mě vyvádí z míry. Dnes už se nemusím bát, že by mě nepřijali na vysokou školu a že bych nemohl pracovat v oboru, který jsem vystudoval.“ tvrdí student jesenického gymnázia.

Osobně jsem si vědom toho, že současná politická, společenská a morální krize neustále nahlodává občany tohoto státu a znevažuje hodnotu ideálů, které do našich rukou vložili Tomáš Garrigue Masaryk či Václav Havel. Jako by snad ze současného světa zmizely ony elementární základy lidské slušnosti, lidé už nechtějí dodržovat morální normy, jelikož se to v dnešní společnosti prostě nenesí. Uvědomělý člověk, který se snaží podrobovat chování svému svědomí, je nyní nejednou terčem posměchu. Jeden z účastníků dokonce napsal, že v dnešní době nelze být spravedlivý a nemůžeme se chovat podle zákonů, neboť by to bylo nesmyslné a bláznivé. Po Sametové revoluci jsme se mylně domnívali, že demokracii nastolíme pouhým přechodem k tržnímu hospodářství a neuvědomili jsme si, že dědictví morální absence, které nám zde přenechali naši milí soudruzi, se s námi bude táhnout i do budoucna a pokud se nezačneme tímto problémem zabývat, můžeme dospět až k totálnímu kolapsu občanské společnosti. Naprostá většina dotázaných se shoduje, že by všichni lidé, nezávisle na barvě pleti či postavení, měli dodržovat stejná práva, avšak v současné době existují osoby, které překračují své pravomoci a povyšují se nad ostatní. Jako by snad vlastnily patent na pravdu. Politici, které si volíme ve svobodných volbách, se snaží každým rokem čím dál více centralizovat náš stát, což má za následek zvyšování individuální moci. S novou vládou se radikálně mění podmínky života a reálná stabilita, kterou nás masírují v předvolebních spotech, zmizí ve chvíli, kdy majestátně usednou do lavic Poslanecké sněmovny. „Populismus dokáže nepříjemně ovlivnit rozhodování člověka a považuji ho za největší nebezpečí demokracie. I komunisté a nacisté se dostali k moci právní cestou a při své honbě za mocí nepřekročili hranice určené ústavou.“ napsala ve své práci studenta maturitního ročníku. „Je opravdu složité se odklonit od médií a začít svobodně uvažovat, svoboda záleží na nás, každý odpovídá za sebe a nemůže se domnívat, že se o nás někdo postará. Starší lidé by asi rádi opět zavedli vládu komunistů a svou svobodu by vyměnili za sociální jistoty. My však musíme nést důsledky svých rozhodnutí“ reagoval spolužák. Za průsečík názorů považuji i nechut', či dokonce odpor k velkým politickým stranám, které nerespektují principy moderního demokratického státu a nakonec se vždy společně dohodnou na určité taktice, jež přináší pouze individuální užitek, slovo jednotlivce nemá v současnosti žádnou váhu a lidé postupně ztrácí iluze i snahu udělat něco poctivého, co by mohlo pomoci veřejnosti jako takové. Někteří obyvatelé této země už přestávají respektovat zákony a přebírají právo do svých vlastních rukou, na vlně rasismu a xenofobie se nechávají unášet a pokouší se nám diktovat, jak by měl dle jejich názoru správný člověk vypadat a jaké názory by měl zastávat. Radikalizace a přemrštěný nacionalismus nikdy nepřinesl nic dobrého, důkazem nám může být evropská historie 20. století, kdy se k moci až příliš často dostával samozvaný vůdce či skupina pseudomesiášů.

Žáci gymnázia si správně uvědomují, že absolutní svoboda jedince nemůže existovat. Už v 17. století formulovali přední filosofové termín společenské smlouvy, na jejíž základě se lidé vzdávají části své svobody ve prospěch skupiny a státu. Tímto krokem však získali ochranu svého života a majetku, zabránili nesmyslnému rabování a prolévání krve. V každém zřízení musí být vytvořeny zákony, které redukuje chování občanů, aby nedocházelo k násilnostem a aby byly zaručeny ony základní práva a svobody, jež jsou ukotveny v Ústavě České republiky. Kdyby si každý mohl dělat, co se mu zamane, byli by lidé neustále ohroženi válečným konfliktem a dříve nebo později by došlo k úplnému vyhlazení civilizace.

I přes všechny nedostatky, které demokracie ve své postatě má a mít vždy bude, se studenti jednoznačně staví na stranu vlády lidu. Chápu všechny občany, kteří se tehdy 17. listopadu 1989 bouřili proti nadvládě jedné strany a bojovali o svou svobodu. Mnozí z nich nyní cítí, že se cíle, které si tehdy stanovili, nenaplnují. Domnívali se, že přechod k demokracii bude realizován na základě nějakého zákona a že se jejich životy změní ze dne na den. Demokracii musíme vnímat jako nekonečnou cestu, nejedná se o ukončený proces. Cesta, kterou jsme se vydali po roce 1989, není jednoduchá, mnozí se snaží klást různé překážky a pasti, aby nás donutili ukončit tuto celoživotní pouť. My však musíme vytrvat a neustále hledat způsoby, jak tyto zátky překonat. Ze znalostí našich dějin víme, že to byli právě studenti, kteří se nikdy nehodlali podrobit fanatickým představám a urputně bránili demokratické zásady. Ne jinak je tomu i dnes. Známý je Masarykův výrok: " Tak demokracii bychom měli, teď nějaké ty demokraty". Pokud všichni mladí lidé zastávají stejné názory jako jejich kolegové z Jeseníku, nemusíme se obávat o naši budoucnost. Možná, že právě dnes mezi námi chodí další Masaryk či Havel, za důležité považují, abychom se nedali strhnout negativními výroky a vždy se snažili bránit proti nespravedlnostem, které nás budou doprovázet po celý zbytek života. Svoji analýzu bych rád ukončil slovy, které ve své práci využil i jeden ze studentů. Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí.

DOTAZNÍK K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Vážené studentky a vážení studenti,

rád bych vás tímto dotazníkem oslovil a požádal o pomoc při tvorbě mé bakalářské práce. Jsem studentem třetího ročníku bakalářského studia společenských věd. Můj závěrečný projekt nese název *Pojetí svobody, politiky, demokracie a humanity v dílech Tomáše Garrigua Masaryka a Václava Havla - pokus o srovnání*. V kontextu českých dějin nenaleznete mnoho osobností totožného formátu, které by se více zasloužily o prosazení ideálů humanismu a demokracie. Vaše odpovědi a slohové práce následně využiji v konečné analýze, která bude součástí celku komentujícího využití daného tématu ve vzdělávacím procesu. Děkuji vám za vaše odpovědi a zamyšlení.

Jan Koukol, student třetího ročníku

U následujících otázek určete vždy miru svého přesvědčení. *

---	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Cítíte se v tomto státě svobodně?	☐	☐	☐	☐
Souhlasíte s tvrzením, že svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého?	☐	☐	☐	☐
Domníváte se, že demokracie je nejlepší formou vlády?	☐	☐	☐	☐
Myslíte si, že ideály, za které bojoval Tomáš Garrigue Masaryk či Václav Havel, jsou v současné společnosti naplňovány?	☐	☐	☐	☐
Měli by všichni lidé dodržovat stejná práva nezávisle na svém postavení?	☐	☐	☐	☐
Chtěli byste o svém osudu rozhodovat v celostátních referendech?	☐	☐	☐	☐
Ztotožňujete se s T. G. Masarykem, který tvrdil, že bez politických stran nelze správně utvářet demokracii?	☐	☐	☐	☐

Slohová práce: Vyberte si některou z otázek v dotazníku a zpracujte ji ve formě krátkého zamyšlení (úvaha, min. 250 slov). Můžete využít i více otázek a vzájemně je mezi sebou kombinovat.

* **referendum** - Česky také všelidové hlasování, je rozhodnutí všech občanů nebo i všech obyvatel v otázkách zákonodárných nebo výkonných. Jde o jednu z forem přímé demokracie

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřil na myšlenky a postoje dvou významných osobností českého humanismu. Jak T. G. Masaryk, tak Václav Havel se podíleli na utváření moderních dějin Československa a Evropy. Odkaz, který nám oba zanechali, je v současném světě více než aktuální, neboť globálními problémy, které sužují dnešní civilizaci, se zabývali i oni. Sami si dobře uvědomovali, že politická rozhodnutí musí v sobě obsahovat i vzdálenou budoucnost. Nemůžeme se snažit vyřešit pouze důsledek a příčinu slepě přehlížet. Domnívám se, že si mi podařilo zprostředkovat čtenáři základní názory, které mu pomohou objasnit jejich postavení ve světových dějinách. Taktéž jsem se pokusil o srovnání. Mnozí by mohli namítnout, že nelze tyto jedince porovnávat, neboť žili v odlišné době a pocházeli ze zcela rozdílných sociálních podmínek, avšak existují určité rysy, které byly společné oběma. Jak v oblasti životního vývoje, tak na poli humanismu a demokracie jsem našel vzájemnou shodu. V závěru svého bádání jsem se vydal na své domovské gymnázium, kde jsem provedl výzkum, týkající se využití daného tématu ve vzdělávacím procesu. Jsem velice rád, že výsledky dotazníku a slohových prací ukazují, že současná mladá generace studentů neustále ostražitě chrání ideály demokracie a humanismu a zároveň si uvědomuje, že odpovědnost za budoucnost drží ve svých rukou. Právě dnes, kdy lidé ztrácejí víru v demokratické zřízení a čím dál více se prohlubuje krize autorit, si musíme připomínat významné osobnosti dějin, které se nebáli obětovat v boji za pravdu a spravedlnost i svůj vlastní život.

Prameny a literatura

BEDNÁŘ, M. - MACHOVEC, M. - OLŠOVSKÝ, J. - PETRUSEK, M. - ŠIMSA, J. *Masarykova praktická filosofie: Souborník přednášek*. 1.vyd. Praha: Masarykova společnost, 1993. 106 s. ISBN: Neuvedeno.

ČAPEK, K. *Hovory s T. G. Masarykem*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990. 588 s. ISBN Neuvedeno.

HAVEL, V. *Do různých stran: Eseje a články z let 1983-1989*. 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 1990. 528 s. ISBN 80-7106-000-3.

HAVEL, V. *Eseje a jiné texty z let 1970-1989, Dálkový výslech*. 1.vyd. Praha: Torst, 1999. 1307 s. ISBN 80-7215-090-1.

HAVEL, V. *Moc bezmocných*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1990. 64 s. ISBN 80-7106-005-5.

HAVEL, V. *Projevy a jiné texty z let 1992 - 1999*. 1. vyd. Praha: Terst, 1999. 939 s. ISBN 80-7215-093-6.

MASARYK, T. *Demokratism v politice*. 1. vyd. Praha: Studentská revue, 1912. 18 s. ISBN Neuvedeno.

MASARYK, T. *Ideály humanitní*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1990. 127 s. ISBN 80-7023-0363.

MASARYK, T. *Masarykova čítanka*. 2. vyd. Přerov: Otakar Sobek, 1919. 159 s. ISBN Neuvedeno.

MASARYK, T. *Problém malého národa*. 3. vyd. Praha: Čin, 1947. 48 s. ISBN Neuvedeno.

MASARYK, T. *Světová revoluce: Za války a ve válce 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Čin, 1936. 653 s. ISBN Neuvedeno.

MASARYK, T. *T.G.M. národu*. 1. vyd. Praha: Zemská rada osvětová, 1947. 265 s. ISBN Neuvedeno.

SUK, J. *Politika jako absurdní drama: Václav Havel v letech 1975-1989*. Praha: Paseka, 2013. 448 s. ISBN 978-80-7432-302-7.

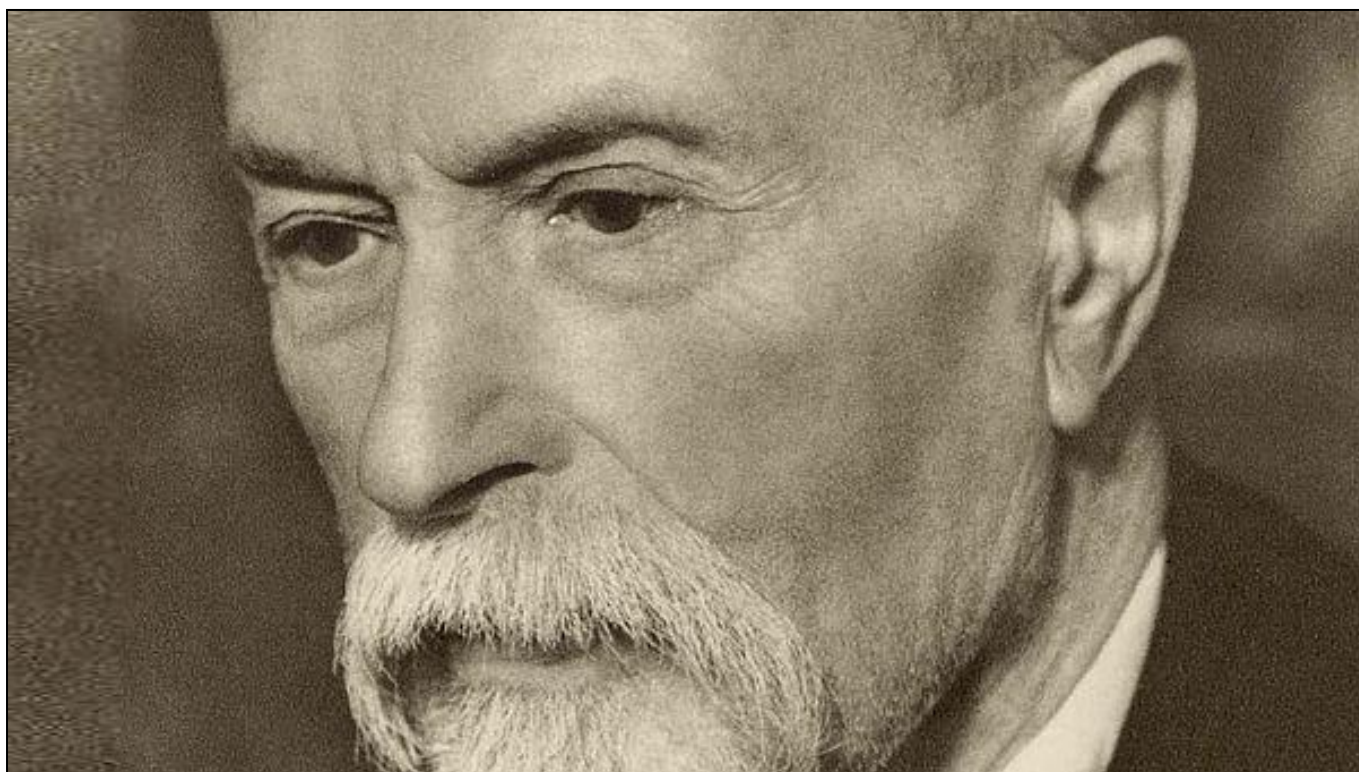
TUCKER, A. *Fenomenologie a politika: Od J. Patočky k V. Havlovi*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1997. 245 s. ISBN 80-7198-223-7.

Seriálová publikace

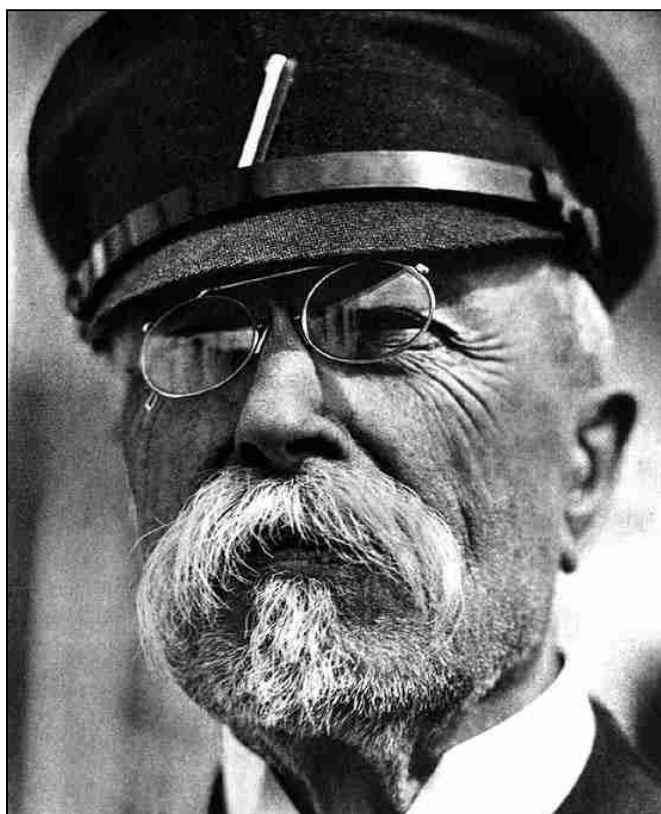
LIDOVÉ NOVINY. Č. 2 (únor, 1989). Praha: Samizdat, 1989. Vychází měsíčně. ISSN Neuvedeno.

Přílohy

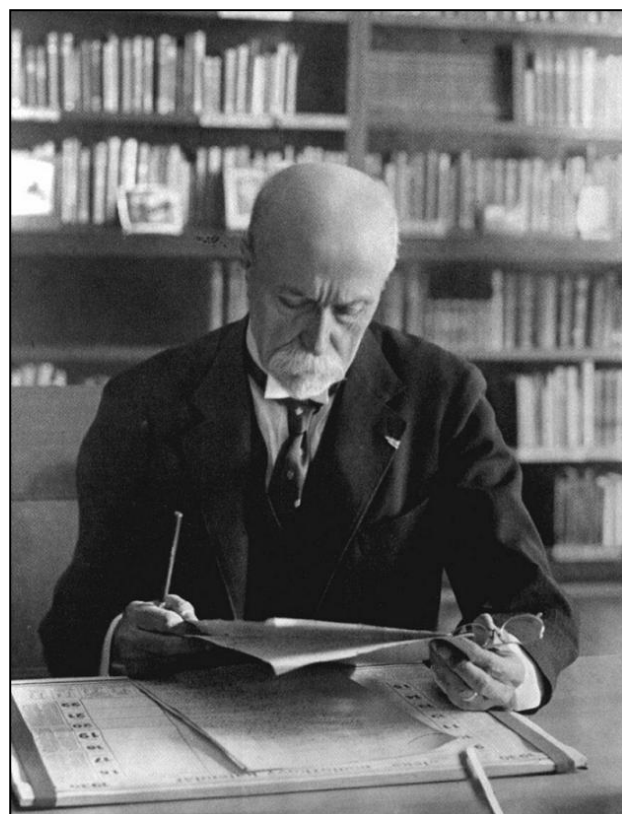
Fotografie Tomáše Garrigua Masaryka

Obrázek 1

Obrázek 2

Obrázek 3

Prohlášení československé samostatnosti

PROHLÁŠENÍ ČESKOSLOVENSKÉ SAMOSTATNOSTI

1. Za hranicemi.

V TĚTO vážné chvíli, kdy Hohenzollernové nabízejí mír za účelem zastavení vítězného postupu spojeneckých armád a za účelem zabránění rozdělení Rakousko-Uherska a Turecka, a kdy Habsburkové slibují federalisaci říše a autonomii nespokojeným národům, podrobeným jejich vládě, my, Československá Národní Rada, uznaná od vlád Spojeneckých a od vlády Americké za provisorní Vládu Československého státu a národu, v úplném souhlasu s prohlášením českých poslanců, učiněným v Praze dne 6. ledna 1918, a vidouce, že federalisace a tím více autonomie neznamenají niče pod habsburskou dynastií, tímto slavnostně činíme prohlášení naší samostatnosti. My tak činíme, poněvadž jsme přesvědčeni, že žádný národ nebude nucen žít pod suverenitou, kterou neuzná, a poněvadž víme a máme pevné přesvědčení, že nemůžeme se svobodně vyvíjetí v habsburské lži-federalisaci, která není než novou formou odnárodňovacího utlačování, pod níž jsme trpěli minulé tři století. Máme za to, že svoboda je prvním požadavkem federalisace, a jsme přesvědčeni, že svobodní národové střední a východní Evropy snadno se sfederalisují, jestliže uznají to za nutné.

Činíme toto prohlášení na základě našeho historického a přirozeného práva. Byli jsme samostatným státem již od sedmého století a r. 1526 jako samostatný stát, sestávající z Čech, Moravy a Slezska, jsme se spojili s Rakouskem a Uherskem v obrannou unii proti tureckému nebezpečí, avšak nikdy jsme se dobrovolně nevzdali svých práv, jakožto samostatný stát, v této konfederaci.

Habsburkové zrušili svou úmluvu s naším národem nezákonným překročením našich práv a znásilněním ústavy našeho státu, kterou sami přísahali zachovati, a my proto odpíráme zůstati dále v jakékoliv formě součástíkou Rakousko-Uherska. My požadujeme pro Čechy právo býti spojeny se svými slovenskými bratry ze Slovenska, součástíkou to našeho národního těla a před padesáti lety vtělené v uherský stát Maďarů, který nevylicitelným násilím a hrubým útiskem podrobených plemen pozbyl veškerého morálního a lidského práva vládnouti komukoli, vyjma samu sobě.

Svět zná dějiny našeho zápasu proti habsburskému útisku, zesílenému a systemisovanému rakousko-uherským dualistickým vyrovnáním z r. 1867; tento dualism jest toliko nestoudným organisováním hrubé síly a vykořisťováním většiny menšinou; je to politický úklad Němců a Maďarů proti nám právě tak, jako proti jiným slovanským a latinským národům monarchie.

Obrázek 4

Svět zná oprávněnost našich požadavků, které ani samotní Habsburkové neodvažují se popírat. František Josef opětovně nanejvýše slavnostním způsobem uznal suverenní práva našeho národa. Němci a Maďaři se postavili na odpor tomuto uznání a Rakousko-Uhersko, sklonivši se před pangermány, stalo se kolonií Německa a jako jeho předvoj na Východě vyvolalo právě tak poslední balkánský konflikt, jako nynější válku, kterou Habsburkové započali samotní bez schválení representantů národů.

My nemůžeme a nechceme nadále žít pod přímou neb nepřímou nadvládou podmanitelů Belgie, Francie a Srbska, vrahů Ruska a Rumunska, vrahů desetitisíců občanů a vojnů naší krve a spoluvinníků bezpočetných nevýslovných zločinů, spáchaných v této válce na lidstvu těmito dvěma degenerovanými a nezodpovědnými dynastiemi. My nechceme zůstat součástí státu, který nemá žádného ospravedlnění pro svoji existenci a který odporuje přijetí základní zásady moderní světové organizace, zůstává toliko umělým, nemorálním politickým útvarem, zabraňujícím stále postupujícímu demokratickému a sociálnímu pokroku. Habsburská dynastie, zatížená těžkým dědictvím chyb a zločinů, jest stálou hrozbou pro světový mír a my považujeme za svou povinnost vůči lidstvu a civilizaci pomoci jejímu pádu a jejímu zničení.

My zavrhujeme rouhavé tvrzení, jako by moc dynastií habsburské a hohenzollernské byla původu božského a my zamítáme uznání božská práva králů. Náš národ volbou povolal Habsburky na český trůn a toutéž svobodou a tímže právem je sesazuje.

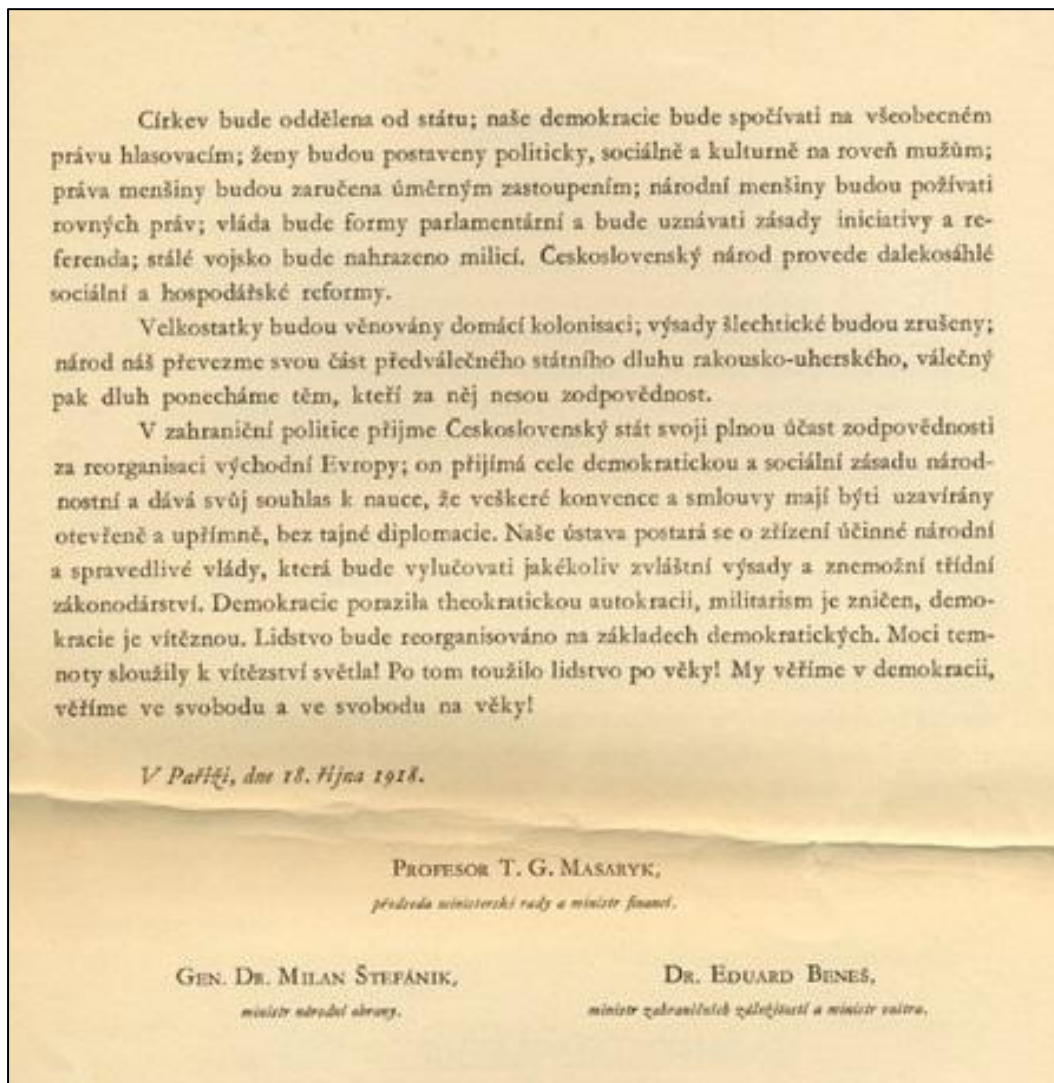
Tímto prohlašujeme habsburskou dynastii za nehodnou vésti náš národ a upíráme jí veškeré nároky na vládu nad Československou zemí: Prohlašujeme slavnostně, že od nynějška tvoříme svobodný a samostatný lid a národ. My přijímáme a ptiťopujeme se k ideálům moderní demokracie, ony byly ideály našeho národa po staletí. Přijímáme americké zásady, tak jak byly vyloženy presidentem Wilsonem, zásady to osvobozeného lidstva, skutečné rovnosti národů a vlád, jejichž veškerá spravedlivá moc vychází ze souhlasu ovládaných.

My, národ Komenského, nemůžeme než přijmouti tyto zásady, vyjádřené v americké deklaraci samostatnosti, v zásadách Lincolna a stejně v prohlášení lidských a občanských práv. Za tyto zásady proléval náš národ krev již před pěti stoletími, za památných válek husitských. Za tytéž zásady prolévá náš národ dnes po boku Spojenců krev v Rusku, v Itálii a ve Francii.

My zde nevyložíme nežli hlavní zásady ústavy Československého národa; co se týče konečného rozhodnutí o jeho ústavě, to spadá v obor působnosti zákonně zvolených representantů osvobozeného a spojeného národa.

Československý stát bude republikou, jejíž neustálou snahou bude býti pokrokovou: ona zaručí naprostou svobodu přesvědčení náboženského, vědy, písemnictví, umění, slova a tisku, práva shromažďovacího a petičního.

Obrázek 5

Obrázek 6

Podpis T. G. Masaryka

Obrázek 7

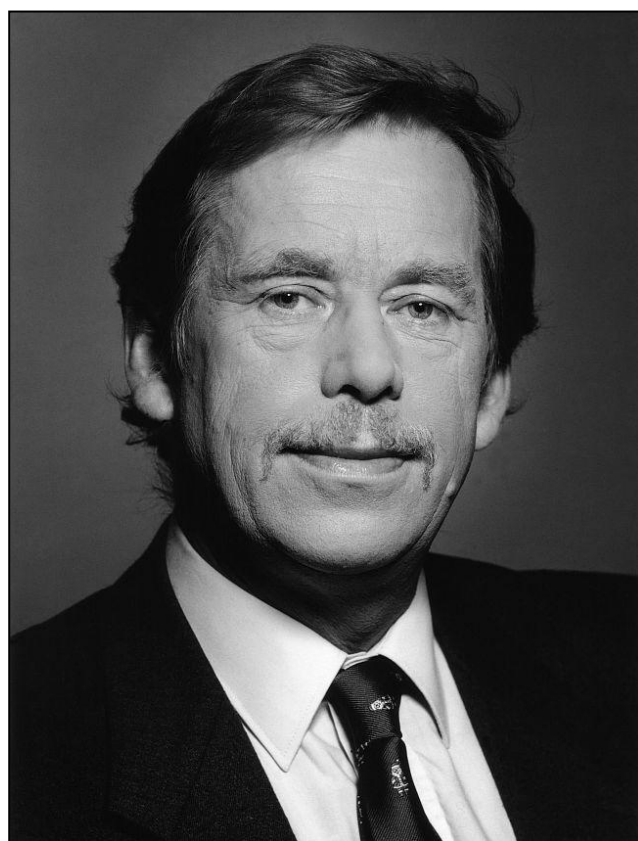
Fotografie Václava Havla

Obrázek 8

Obrázek 9

Obrázek 10

V poslední době se v oficiálních čs. sdělovacích prostředcích stále častěji objevuje název "Charta 77", ale doposud žádný z nich nezveřejnil úvodní prohlášení této nezávislé občanské iniciativy. V zájmu objektivní informace přinášíme plné znění programového dokumentu Charty 77, vydaného před dvanácti roky.

PROHLÁŠENÍ CHARTY 77

Dne 13. 10. 1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR (č. 120) zveřejněny "Mezinárodní pakt o občanských a politických právech" a "Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech", které byly jménem naší republiky podepsány v roce 1968, svezeny v Helsinkách roku 1975 a vstoupily u nás v platnost dnem 23. 3. 1976. Od té doby mají i naši občané právo a náš stát povinnost se jimi řídit.

Svoboda a práva lidí, jež tyto paktory zaručují, jsou důležitými civilizačními hodnotami, k nimž v dějinách směřovalo úsilí mnoha pokrokových sil, a jejich uskolení může významně pomoci humánnímu vývoji naší společnosti.

Vítáme proto, že Československá socialistická republika k těmto paktům přistoupila. Jejich zveřejnění nám ale zároveň s novou nálehavostí připomíná, kolik základních občanských práv platí v naší zemi zatím - bohužel - jen na papíře.

Zcela iluzorní je například právo na svobodu projevu, zaručené článkem 19 prvního paktu.

Desítkám tisíc občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. Jsou přitom často objektem nejrozmanitějších diskriminací a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací; zbavení jakékoli možnosti bránit se, stávají se prakticky oběťmi apartheidu.

Statistickým dalším občanů je odepřána "svoboda od strachu" (preambule prvního paktu), protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí pracovní a jiné možnosti.

V rozporu s článkem 13 druhého paktu, zajišťujícím všem právo na vzdělání, je nesčetným mladým lidem bráněno ve studiu jen pro jejich názory anebo dokonce pro názory jejich rodičů. Bezpočet občanů musí žít ve strachu, že kdyby se projevíli v souladu se svým přesvědčením, mohli by být buď sami anebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání.

Uplatnění práva "vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem" či "prostřednictvím umění" (bod 2. článku 13 prvního paktu) je stíháno nejen mimosoudně, ale i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění (jak o tom svědčí mimo jiné jiné práve probíhající procesy s mladými hudebníky).

Svoboda veřejného projevu je potlačena centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikačních a kulturních zařízení. Každý politický, filozofický či vědecký názor nebo umělecký projev, jen trochu se vymykající úzkému rámcu oficiální ideologie či estetiky, nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika krizových společenských jevů; je vyloučena možnost veřejné obrany proti nepravdivým a urážlivým

nařčením oficiální propagandy (zákonná ochrana proti "útokům na čest a pověst", jednoznačně zaručená článkem 17 prvního paktu, v praxi neexistuje); lživá obvinění nelze vyvrátit a marný je každý pokus dosáhnout nápravy nebo opravy soudní cestou; v oblasti duchovní a kulturní tvorby je vyloučena otevřená diskuse. Mnoho vědeckých a kulturních pracovníků i jiných občanů je diskriminováno jen proto, že před lety legálně zveřejňovali či otevřeně vyslovovali názory, které současná politická moc odsuzuje.

Svoboda náboženského vyznání, důrazně zajišťovaná článkem 18 prvního paktu, je systematicky omezována mocenskou svůlčí oklešováním činnosti duchovních, nad nimiž trvale visí hrozba odepření nebo státního souhlasu s výkonem jejich funkce; existenčním i jiným postihem osob, které své náboženské vyznání slovem či skutkem projeví; potlačováním výuky náboženství apod.

Nástrojem omezení a často i úplného potlačení řady občanských práv je systém fiktivního podřízení všech institucí a organizací ve státě politickým direktivám aparátů vládnoucí strany a rozhodnutím mocensky vlivných jednotlivců. Ústava ČSSR a ostatní zákony a právní normy neupravují ani obsah a formu, ani tvorbu a aplikaci takových rozhodnutí; jsou často jen ústní, občanům vesměs neznámá a jimi nekontrolovatelná; jejich původci se nezodpovídají nikomu než sami sobě a své vlastní hierarchii, přitom však rozhodujícím způsobem ovlivňují činnost zákonodárných i výkonných orgánů státní správy, justice, odborových, zájmových i všech ostatních společenských organizací, jiných politických stran, podniků, závodů, ústavů, úřadů, škol a dalších zařízení, přičemž jejich příkazy mají přednost i před zákonem. Dostanou-li se organizace nebo občané při výkladu svých práv a povinností do rozporu s direktivou, nemohou se obrátit k nestranné instanci, protože žádná neexistuje. Tím vším jsou vážně omezena práva, vyplývající z článků 21 a 22 prvního paktu (právo sdružovat se a zákaz jakéhokoli omezení jeho výkonu) i článků 25 (rovnost práva podílet se na vedení veřejných věcí) a 26 (vyloučení diskriminace před zákonem). Tento stav také brání dělníkům a ostatním pracujícím zakládat bez jakýchkoli omezení odborové a jiné organizace k ochraně svých hospodářských a sociálních zájmů a svobodně využívat práva na stávku (bod 1. článku 8 druhého paktu).

Další občanská práva včetně výslovného zákazu "svévolného zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence" (článek 17 prvního paktu), jsou porušována také tím, že ministerstvo vnitra nejruznějšími způsoby kontroluje život občanů, například odposlechem telefonů a bytů, kontrolou pošty, osobním sledováním, domovními prohlídkami, budováním sítě informátorů z řad obyvatelstva (získávaných často nepřipustnými hrozbami nebo naopak slibů) atd.

Obrazek 11

Podpis Václava Havla

Obrazek 12

Obrázek 1 - Tomáš Garrigue Masaryk. [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <<http://tema.novinky.cz/tomas-garrigue-masaryk>>.

Obrázek 2 - NOVÁKOVÁ, Jiřina. Tomáš Garrigue Masaryk byl podruhé zvolen prezidentem republiky. [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <<http://www.neaktuality.cz/domaci/tomas-garrigue-masaryk-byl-podruhe-zvolen-presidentem-republiky/>>.

Obrázek 3 - Tomáš Garrigue Masaryk (1850 - 1937). [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <<http://www.jizni-morava.cz/?id=1762&typ=1&tpl=42>>.

Obrázek 4, 5, 6 - 18. října 1918 bylo v Paříži vydáno Prohlášení československé samostatnosti Více zde: <http://zskaznejov.webnode.cz/products/a1918-prohlaseni-ceskoslovenske-samostatnosti/>. [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <<http://zskaznejov.webnode.cz/products/a1918-prohlaseni-ceskoslovenske-samostatnosti/>>.

Obrázek 7 - Tomáš Garrigue Masaryk. In: [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Masaryk>>.

Obrázek 8 - BŘEZINA, Petr. Odešel Václav Havel. [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <<http://www.milujemefotografii.cz/odesel-vaclav-havel>>.

Obrázek 9 - Václav Havel: Život výjimečné osobnosti ve fotografiích. [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/fotogalerie/2011/12/18/vaclav-havel-retrospektiva-umrti/foto/390373/>>.

Obrázek 10 - Zemřel Václav Havel. [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/vatican/cz/zpravy_a_udalosti/zemrel_vaclav_havel.html>.

Obrázek 11 - LIDOVÉ NOVINY. Č. 2 (únor, 1989). Praha: Samizdat, 1989. Vychází měsíčně. ISSN: Neuvedeno.

Obrázek 12 - Václav Havel. In: [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Havel>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jan Koukol
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Pojetí společnosti, politiky, demokracie a humanity v dílech Tomáše Garrigua Masaryka a Václava Havla - Pokus o srovnání
Název v angličtině:	The concept of society, politics, democracy and humanity in the works of Tomas Garrigue Masaryk and Václav Havel - Trying to comparison
Anotace práce:	V teoretické části své bakalářské práce se věnuji především důležitým myšlenkám a názorům, které ve svých dílech formulovaly dvě velké osobnosti českých dějin a humanismu - Tomáš Garrigue Masaryk a Václav Havel. Svou pozornost jsem zaměřil na tematiku demokracie, humanity, politiky a společnosti. Do praktické části jsem zařadil význam daného námětu ve vzdělávacím procesu, s využitím kvantitativního výzkumu jsem zjišťoval současné smýšlení dospívající generace v oblasti demokratického směřování státu.
Klíčová slova:	demokracie, historie, humanita, národ, politika, společnost, svoboda
Anotace v angličtině:	The theoretical part of the thesis is devoted primarily to important ideas and opinions formulated in their works by two great figures of Czech history and humanism - Tomáš Garrigue Masaryk and Václav Havel. My attention was focused on the theme of democracy, humanity, politics and society. The practical part describes the importance of the topic in the learning process and by using quantitative research, I studied the current thinking of teenage generation in the democratic direction of the state.
Klíčová slova v angličtině:	democracy, history, humanity, nationality, politics, society, freedom

Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	55 stran
Jazyk práce:	český jazyk